

ΣΩΤΗΡΗΣ Π. ΤΟΥΦΙΔΗΣ

ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙ

ΤΟ ΜΠΑΛΚΟΝΙ ΤΟΥ ΔΥΤ. ΖΑΓΟΡΙΟΥ

(Ιστορία - Παράδοση - Λαογραφία - Αναμνήσεις)

ΓΙΑΝΝΙΝΑ 2012

Handwritten text in a rectangular box, likely a library stamp or administrative note. The text is faint and difficult to read, but appears to contain several lines of information, possibly including a date and a name or title.

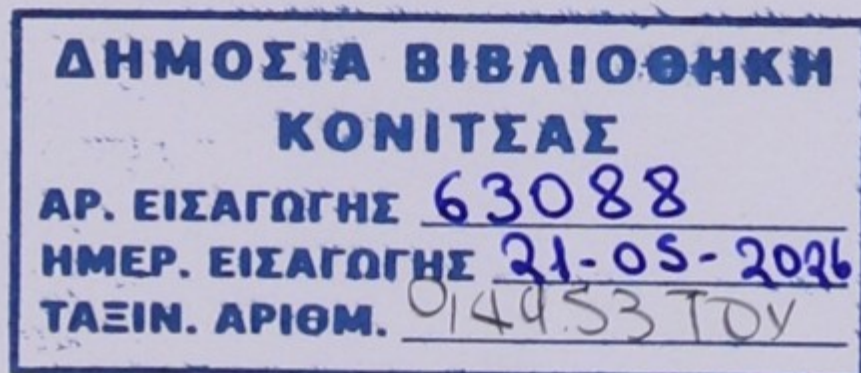
ΣΩΤΗΡΗΣ Π. ΤΟΥΦΙΔΗΣ

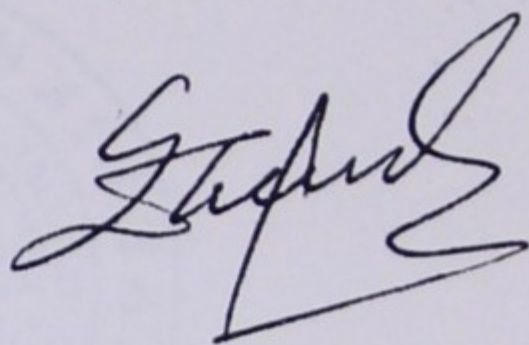
ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙ

ΤΟ ΜΠΑΛΚΟΝΙ ΤΟΥ ΔΥΤ. ΖΑΓΟΡΙΟΥ

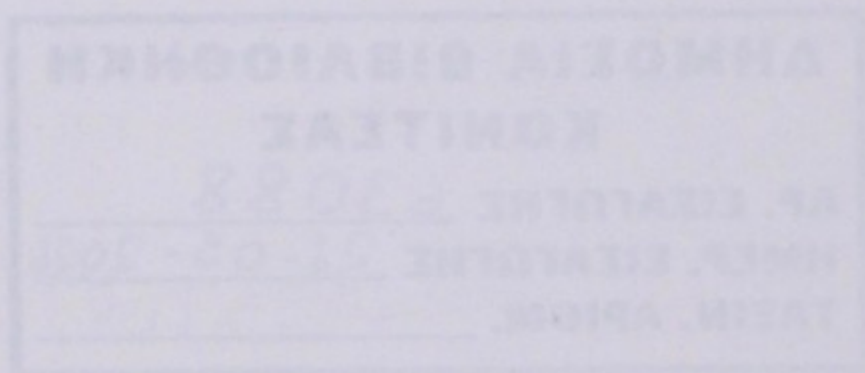
(Ιστορία - Παράδοση - Λαογραφία - Αναμνήσεις)

Κάθε γνήσιο αντίτυπο φέρει την υπογραφή του συγγραφέα

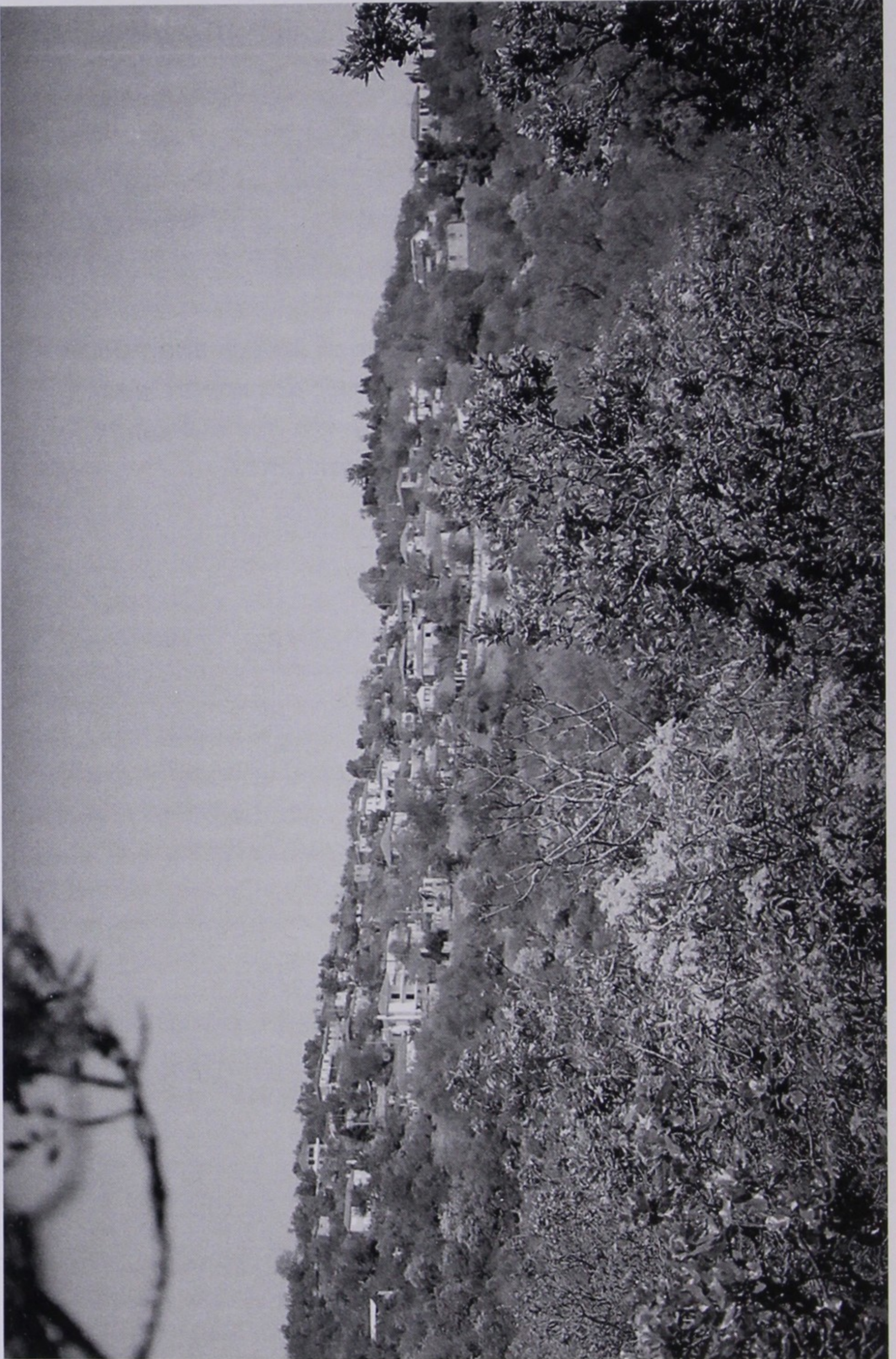
Σωτήρης Π. Τούφιδης

© ΣΩΤΗΡΗΣ Π. ΤΟΥΦΙΔΗΣ
ΚΟΝΙΤΣΑ Τ.Κ. 44100
ΤΗΛ. 26550 22212 - 22464 - 26530 41966

Αφιερώνεται:

*Στους γονείς μου που έφυγαν πρόωρα από τη ζωή
και σε όλους τους χωριανούς μας που τα κόκαλά
τους βρίσκονται στο κοιμητήριο του Αϊ-Δημήτρη
ή χάθηκαν στην ξενιτιά*

Χωριό μου

Χωριό μου καταπράσινο
και ανθοστολισμένο
τρακόσια χρόνια στέκεσαι,
σε λόφου πλάι, χτισμένο.
Σε χαιρετούν οι αετοί,
μύρα σου πνέει τ' αγέρι
κι ο ήλιος κάθε πρωινό
χρυσά φιλιά σου στέλνει.
Πολλά δεινά σε βρήκανε
στο πέρασμα των χρόνων,
επιδρομές Τουρκαλβανών,
των Ιταλών, των Ούννων,
μα στέκεις πάντα αγέρωχο
με αρχοντιά και χάρη.
Είσαι για ξένους ζωγραφιά
για χωριανούς καμάρι.

Σ.Τ.

Ο Συγγραφέας και το χωριό του Μικρή Εισαγωγή από τον Λάμπρο Μάλαμα

Το «Μαυροβούνι» του Σωτήρη Τουφίδη, είναι ένα είδος βιβλίου, που αντιστοιχεί από τη μερική στη γενικότερη κλίμακα ενδιαφερόντων. Αλλά, όποιο εκλαϊκευμένο υπεύθυνα κι αντικειμενικά γραμμένο έντυπο, ευγενικής κι ανιδιότελης προσφοράς, όταν φτάνει σ' ένα όποιο αναγνωστικό κοινό, κάτι καλό αφήνει.

Τούτες οι σελίδες με το συγκροτημένο υλικό τους εντυπωσιάζουν κι έχουν τη δική τους αξία στην τοπικιστική προβολή για παραδειγματική χρησιμότητα.

Τα τελευταία χρόνια παρατηρούμε πολλούς φιλόδοξους βιβλιοπάτριδες, που προσπαθούν να καλύψουν το κενό του κοινοτισμού και της φιλοπατρίας, ιδιαίτερα οι φιλόπονοι ηπειρώτες, μ' ένα βιβλίο. Κι αφού το κουμαντάρουν με το βιβλιογράφο, το τυπώνουν το γιορτάζουν και το χαίρονται. Κάποια χωριά, όσο στενούς ορίζοντες κι αν έχουν, είναι άξια μελέτης, όταν μάλιστα συνδέονται με σημαντικά ιστορικά γεγονότα.

Κι ας είναι στις μέρες μας λίγοι οι αναγνώστες, αυτά θα βρεθούν σαν κειμήλια με συγκινητικές μαρτυρίες, σε κοινοτικές βιβλιοθήκες σαν σύμβολα πολιτισμού.

Είναι δικαιολογημένη η φιλοδοξία στον άνθρωπο ν' αφήσει στο πέρασμά του από τη ζωή, ένα αδρό σημάδι αγάπης και πατριδολατρίας, δημιουργικού χαρακτήρα ιστορισμού.

Το «Μαυροβούνι» είναι χτισμένο στην πλαγιά ενός λόφου ΝΑ του Πωγωνίου και ΝΔ του Ζαγορίου, όπως και ΝΔ στους απλωτούς ακρόποδες της Κόνιτσας. Πριν από τον «Καποδίστρια», το διαμελισμό και τη συγχώνευση των κοινοτήτων είχε τη δική του αυτοδιοίκηση και τον κόσμο του. Σήμερα ανήκει στο Δήμο Καλπακίου και βρίσκεται στις παρυφές, των βορινών του λόφων, λίγο πιο πάνω κι αντίκρυ από τη θρυλική Γκραμπάλα, το Μεσοβούνι και το Στούρο.

Γενέτειρα λοιπόν του γνωστού στην περιφέρεια Κόνιτσας εκδότη του φερόνυμου περιοδικού της Σ. Τουφίδη, το χωριουδάκι αυτό, που ο συγγραφέας του έχει αφιερωμένο ένα μέρος της ζωής του και ως φυσιολάτρης, προσφέρει αρκετά χρόνια τις υπηρεσίες του, στη γενικότερη κοινωνική κι εξελικτική ζωή του τόπου του.

Έγραψε βιβλία ιστοριογνωσίας και αντιστασιακής μνημειογραφίας. Ο νους και η ψυχή του φτερουγίζει πάντα στη γενέθλια γη του, αλλά και σ' όλη την ακριτική περιοχή με συναισθήματα αγάπης και τιμής, σ' ένα λαό που τονε μαστίζει η εγκατάλειψη και η ορφάνια!

Από την περίοπτη βίγλα του τον Αϊ-Λιά που είναι η κεφαλή και η κορόνα του χωριού, σημαδεύει την ερημιά τους· κι απ' όλη την περίβλαστη και δροσόλουστη σιλουέτα του, ο συγγραφέας με τις νότες του συνοδεύει των αδώων πουλιών τα μοιρολόγια!

Στις παρακάτω σελίδες προσπαθεί να ζωντανέψει ένα αξιόμορφο περιδέραιο από τα ήθη και έδιμα των ριζιμιών καταβολών που έχει αραχνιάσει και καταχωνιάσει ο σαρωτικός οδοστρωτήρας του πανδαμάτορα χρόνου, με τις σύγ-

χρονες ανάγκες της αστυφιλίας και των εξελίξεων.

«O Tempora, o Mores»!

Πώς όμως, ν' αναστηθεί η αναμνηστική και πολυπόδητη ηθική αγνότητα των περασμένων γενεών; Μόνο σε κάποιες αραιόχρονες κοινωνικές εκδηλώσεις (πανηγύρια) μπορεί και η μελαγχολία της φύσης με τους εναπόμεινους απόμαχους κατοίκους, να παίρνει μια παρηγοριά κι ένα δυναμογόνο αγέρα αισιοδοξίας και υπομονής, για μιαν αντίστροφη μελλοντική αναβίωση λαϊκών ιδανικών και οραμάτων. Αλλ' αυτά ίσως εμπίπτουν και σε θερινά όνειρα!

Τα περιεχόμενα του βιβλίου ξεπετιούνται και περιγράφονται με ταξινόμηση, συνθετικά και τερπνά, με την κοινωνικολαϊκή και βιωματική ζωή των εποχών. Ο σ. μοιάζει να διακατέχεται από επιθυμία ν' ακολουθήσει την υποδήκη του Κωστή Παλαμά και σαν ν' ακούει τη βαδιά κι απόκοσμη φωνή του, από το υπέροχο και διδαχτικό του ποίημα «Οι Πατέρες» (Το περιβόλι)!...

Ο Τουφίδης αναμοχλεύει ερευνητικά κι ευσυνείδητα όλα τα συστατικά στοιχεία που συνδέτουν την ύπαρξη του χωριού του και με την υφή της εύπλαστης ηθογραφίας αναπλάθει τον δακρύβρεχτο κι αιματοπότιστο πηλό, λούζοντας τα χοϊκά σώματα των καιρών. Έτσι, με τα εικονικά σκηνώματα της πατρογονικής του γης, θέλει να δώσει νέα πνοή και ζωή στο Σήμερα και στ' Αύριο του πονεμένου λαού.

Βλέπει τα κατοικιά διπλομανταλωμένα και τ' αυλόγυρα χορταριασμένα και θλίβεται μ' όση περηφάνια κι αν νιώθει για τον ιδεολόγο πατέρα του, για την άτυχη πατρογονική γενιά της Εθνικής Αντίστασης.

Ο Σ.Τ. συμπορεύτηκε με σκληρές βιοτικές ανάγκες. Αισθάνθηκε από μικρός και έφηβος τ' ορφάνεμα, από γονιούς πολύ πικρά, τη δύστυχη στέρηση και φτώχεια, το μητρικό χάδι και τις ξένοιαστες παιδικές χαρές του χωριού του.

Τώρα, προς το γέρμα του βίου του, αποδείχνει με τις ανησυχίες του και την πλούσια σε στοιχεία και φωτογραφίες παλιά και νέα απεικόνιση του μικρού χωριού του, σα να υψώνει τη σημαία της ομηρικής αξίωσης:

«Εἰς οἰωνός ἀριστος, ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης». Δηλαδή ότι

«οὐκ ἔστι ἄλλο τι ἀγιότερο καὶ τιμιότερο» από τη μικρή του πατρίδα, καθώς οι μικρές πατρίδες συναποτελούν την αγαπημένη κι αδάνατη μεγάλη. Κι όπως έλεγε κι ο Σοφοκλής:

«Ὅστις ἀντὶ τοῦ αὐτοῦ πάτρας φίλον νομίζει, τούτον οὐδαμῶς λέγω»

(Σοφοκλή Αντιγόνη στ. 182-183).

Όποιος νομίζει ότι έχει καλύτερο φίλο από την πατρίδα, δεν τον έχω για τίποτα, είναι μηδαμινός).

Άλλωστε, γι' αυτό το ιερότερο αξίωμα και πρόσταγμα, δυσίασαν την ωραία ζωή και τη νιότη τους, πολλοί στρατιώτες το 1940, του νικηφόρου ελληνικού στρατού, αμυνόμενοι κατά των ιταλογερμανών επιδρομέων στις ράχες του Μαυροβουνίου, αλλά κι αργότερα παλικάρια του Δ.Σ.Ε. κι αδέρφια τους αντίπαλα στον εμφύλιο, όλοι, επότισαν με το άλικο αίμα τους τη βαθύρριζη βλαστομάνα ιδέα της ελευθερίας, αφήνοντας τα κόκαλά τους σαν πολύτιμη ευλαβική παρακαταθήκη πατριωτισμού, για τις μελλούμενες γενιές.

Πρόλογος Συγγραφέα

Κάθε τόπος έχει μια μικρή ή μεγάλη ιστορία· και το δικό μας χωριό, στο διάβα του χρόνου, έχει τη δική του ιστορία.

Στο χωριό μας, αν και υπήρξαν άνθρωποι γραμματιζόμενοι, όπως και σε όλα τα Ζαγοροχώρια, δεν ασχολήθηκε κανείς μέχρι σήμερα με τη συγγραφή ενός πονήματος. Έλαχε, λοιπόν, σε μένα ο «κλήρος» να επομιστώ αυτή την υποχρέωση, όχι για να αποκομίσω συγγραφικές δάφνες, αλλά γιατί από τα παιδικά μου χρόνια είχα αγάπη για το γενέθλιο τόπο μου και πάντα με διακατείχε η επιθυμία να γράψω κάτι για το όμορφο χωριό μας, εκπληρώνοντας ένα χρέος στους προγόνους μας. Ο αγώνας επιβίωσης στις δύσκολες συνθήκες που ζήσαμε, δεν μας επέτρεψε να εκπληρώσουμε αυτό το χρέος νωρίτερα. Για έναν βιοπαλαιστή, τέτοιες προσπάθειες είναι πολύ δύσκολες καθ' όσον απαιτείται χρόνος και έξοδα. Ό,τι κάνουμε γίνεται από το υστέρημα και όχι από το περίσσειμα χρόνου και οικονομικών δυνατοτήτων...

Με υπομονή μέλισσας συγκεντρώσαμε, ό,τι έχει σχέση με το χωριό μας και τους κατοίκους από τα παλιά χρόνια μέχρι τις μέρες μας.

Ερευνήσαμε ιστορικές πηγές, καταχωρήσαμε παραδόσεις, αφηγήσεις κατοίκων προσθέτοντας και προσωπικές αναμνήσεις από τη ζωή του χωριού. Δυστυχώς, στις ανώμαλες καταστάσεις του παρελθόντος (πολέμους κ.ά.) χάθηκαν πολλά στοιχεία που θα μας ήταν πολύ χρήσιμα σήμερα. Ο αείμνηστος προπάππος μου Παντο Τούφας είχε χειρόγραφο βιβλίο με τη βιογραφία του. Γεννημένος το 1840 και προικισμένος με ανεξάντλητη μνήμη και παρατηρητικότητα, θα μας έδινε πολλές χρήσιμες πληροφορίες από το απώτερο παρελθόν, αν αυτό το πολύτιμο βιβλίο δεν είχε χαθεί μαζί με όλα τα υπάρχοντα του σπιτιού μας το 1940 με την εισβολή των Ιταλών. Με τη βιαστική φυγή των κατοίκων χάθηκαν και τα Αρχεία της Κοινότητας.

Συγκεντρώσαμε από χωριανούς παλιές και νεότερες φωτογραφίες από τη ζωή στο χωριό ώστε να παραδέσουμε στο βιβλίο ένα φωτογραφικό πανόραμα. Κάποιοι ανταποκρίθηκαν, άλλοι δεν είχαν ή αδιαφόρησαν. Ευτυχώς που από μεράκι, με μια απλή φωτογραφική μηχανή αποθανάτισαμε κάποιες σκηνές από τα παλιότερα χρόνια ως τις μέρες μας. Κάθε φωτογραφία είναι και μια ιστορία...

Παραδίνουμε τούτο τον πνευματικό μόχθο στις νεότερες γενιές του χωριού μας, ευχόμενοι να μην είναι το «κύκνειο άσμα» για ένα χωριό που σβήνει, αλλά το ελπιδοφόρο κελάηδημα ενός χελιδονιού να συμμαζέψει τα ταξιδεμένα χελιδόνια στην πατρογονική φωλιά τους για το ξαναζωντάνεμά του. Ας μη λη-

σμονούμε τις ρίζες μας. Ας αντισταθούμε με όλες τις πνευματικές δυνάμεις μας στη λεγόμενη «παγκοσμιοποίηση» που είναι «παγκοσμιοχαλασμός» γιατί προσπαθεί να ισοπεδώσει και να εκβαρβαρίσει χώρες και λαούς...

Ίσως τούτο το πόνημα παρακινήσει και κάποιους φιλίστορες άλλων χωριών να ασχοληθούν με την ιστορία του τόπου τους.

Εμείς πιστεύουμε ότι από τα μικρά «πνευματικά ρυάκια» των ταπεινών εργατών της γραφίδας, ωφελούνται και όσοι ασχολούνται ευρύτερα με την ιστορία, λαογραφία, ηθογραφία κ.ά. γιατί μ' αυτά εμπλουτίζεται το «μεγάλο ποτάμι» του παραδοσιακού δησανροφυλακίου της Ρωμοσύνης...

Κλείνοντας τούτον τον μικρό πρόλογο, πρέπει να ευχαριστήσουμε όλους αυτούς που μας βοήθησαν με αφηγήσεις, πληροφορίες, φωτογραφίες.

Το Δήμαρχο του Δήμου Καλπακίου κ. Κώστα Καψάλη και το Δημ. Συμβούλιο, για την αγορά ενός αριθμού βιβλίων, συμβάλλοντας το κατά δύναμη στα τυπογραφικά έξοδα.

Το γνωστό δάσκαλο του έντεχνου λόγου αδερφικό φίλο Συγγραφέα Λάμπρο Μάλαμα για την εισαγωγή του στο βιβλίο.

Το τυπογραφείο Θεοδωρίδη, για την πολύ καλή συνεργασία και ειδικά το Θανάση, εγγονό του Μαυροβουνιώτη θείου μου Αχιλλέα Τσίκα.

Τους γιούς μου Πανταζή και Γιάννη για τη συγκέντρωση και ηλεκτρονική επεξεργασία του φωτογραφικού υλικού, καθώς και για τα σκίτσα που διανθίζουν το βιβλίο.

Τέλος, ευχαριστώ τη γυναίκα μου Χρυσάνθη που ανέχθηκε με ιώβεια υπομονή τόσα χρόνια το «ανακάτωμα» του σπιτιού με το άφθονο «χαρτομάνι» (βιβλίων σημειώσεων κ.ά.).

Σ.Τ.

ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙ (Σύντομη ενημέρωση)

Το χωριό μας βρίσκεται 45 χιλμ. ΒΔ των Ιωαννίνων και είναι χτισμένο στην πλαγιά ενός καταπράσινου λόφου, ανάμεσα στις επαρχίες Ζαγορίου-Πωγωνίου-Κόνιτσας.

Συνορεύει με τα χωριά Α. Ραβένια, Μεσοβούνι, Γεροπλάτανο, Ρουψιά. Επί τουρκοκρατίας ήταν ένα από τα 46 χωριά του Ζαγορίου. Το όνομά του πήρε από την πυκνή βλάστηση φυλλοβόλων δέντρων που το περιβάλλει. Με το ίδιο όνομα υπάρχουν κι άλλα χωριά και βουνά στον ελλαδικό χώρο.

Έχει πανοραμική θέα κι ολημερίς λούζεται από τις ακτίνες του ήλιου που προβάλλει κάθε πρωί από τις βουνοκορφές της Τύμφης. Ο ιστορικός Ι. Λαμπρίδης γράφει: «είναι χωρίον με περίοπτον θέα» και δικαιολογημένα χαρακτηρίζεται ως το «μπαλκόνι» της περιοχής, αφού απ' εκεί αγναντεύει κανείς στα τέσσερα σημεία του ορίζοντα.

Σήμερα έχει 35 κατοικήσιμα σπίτια. Ύδρευεται από τον ποταμό Γορμό και μαζί με τα χωριά Γεροπλάτανο, Α. και Κ. Ραβένια, Δολιανά, Χρυσόραχη, Καλπάκι και Νεγράδες, ανήκει στον Δήμο Καλπακίου από το 1998 (Καποδιστριακό Νόμο) και μετά τη συνένωση των Δήμων (Καλλικράτης), στο Δήμο Πωγωνίου.

Έχει ασφαλτοστρωμένο οδικό δίκτυο και καθημερινή συγκοινωνία με λεωφορείο από Γιάννινα-Κεφαλόβρυσο.

Με το αρκετό υψόμετρο, το ξηρό κλίμα και το καταπράσινο περιβάλλον, αποτελεί ιδανικό τόπο παραδεισισμού.

Άλλα ενδιαφέροντα στοιχεία

Περιοχή ορεινή.

Ύψομ. 760-800 μ.

Γεωγρ. μήκος: 20,6152. Πλάτος: 39,9506

Μέση ετήσια θερμοκρασία 14.4° C.

Μέσος όρος ημερών βροχής 71.1.

Μέσος όρος βροχής: 1.078 mm.

Μέσος όρος ημερών χιονιού 22.3

Κλίμα Μεσογειακό (θερμό θέρος-ψυχρός χειμώνας)

Συνολική έκταση: 6.800 στρέμματα

Καλλιεργήσιμες εκτάσεις: 1.000 στρεμ. περίπου

Δάση 2.000 στρεμ. (υλοτομήσιμα)

Βοσκότοποι 3.700 στρεμ.

Οικισμός 100 στρεμ.

Πληθυσμιακά στοιχεία

Απογραφή	1928	κάτοικοι	209	(άνδρες 65-γυν. 144)
	1940	»	146	
	1951	»	112	
	1961	»	86	
	1971	»	56	
	1981	»	30	
	1991	»	63	
	2001	»	37	

Πληθυσμός χωριού: 1812 κατά τον Πουκεβίλ 250 κάτοικοι· 1856 κατά τον Αραβαντινό 315 κάτοικοι.

Το Φαράγγι της «Σκάλας».

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ

ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ

Προτού αναφερθούμε στην ιστορία του χωριού μας, θεωρούμε απαραίτητο να ανατρέξουμε για λίγο στα βάρη των περασμένων αιώνων.

Δεν έχουμε πηγές πριν από τον 14^ο αιώνα που να αναφέρουν ειδικά κάτι για το χώρο στον οποίο βρίσκεται το χωριό. Μπορούμε όμως να υποθέσουμε ότι η τύχη του είναι συνυφασμένη με την τύχη της ευρύτερης περιοχής.

Για να κατανοήσουν οι νεότεροι σε ποιες συνθήκες έζησαν οι προπαπούδες μας, είναι αναγκαία μια σύντομη αναδρομή στα περασμένα.

Πέρασαν αιώνες με μύρια δεινοπαθήματα για τους κατοίκους και είναι ν' απορεί κανείς πώς ο πληθυσμός της περιοχής κράτησε ως τις μέρες μας ακμαία την ελληνικότητά του.

Μετά τις καταστροφές, από τους μεταξύ των διαφόρων φύλων πολέμους, στην αρχαιότητα, τη μεγαλύτερη συμφορά έπαθε η Ήπειρος από τις λεγεώνες του Ρωμαίου Αιμίλιου Παύλου το 168 π.Χ. Εβδομήντα πόλεις καταστράφηκαν εντελώς και εκατόν πενήντα χιλιάδες κάτοικοι οδηγήθηκαν αιχμάλωτοι στην Ιταλία.

Το 396 μ.Χ ο βασιλιάς των Γότθων Αλάριχος εισέβαλε από Μακεδονία και Θράκη, κατέλαβε την Ήπειρο και έγινε πραγματική μάστιγα για μερικά χρόνια. Τις επόμενες δεκαετίες, επιδρομές Βουλγάρων, Ούννων, Γότθων, Χατζάρων στην Ιλλυρία επηρέασαν και τον ηπειρωτικό χώρο.

Την εποχή του Ιουστινιανού, Σλάβοι εισέβαλαν και εγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα όπου αφομοιώθηκαν από τους αυτόχθονες πληθυσμούς.

Στον τόπο μας, πολλά τοπωνύμια θυμίζουν και σήμερα το πέρασμά τους. Το 730, μολυσματική νόσος αποδεκάτισε τις ελληνικές επαρχίες. Τους επόμενους αιώνες, μέχρι την κατάκτηση από τους Οθωμανούς, Σέρβοι, Νορμανδοί, Βενετσάνοι, έρχονται στην Ήπειρο σκοτώνοντας και ρημάζοντας¹. Το

1. «Πάσα η Δ. Ελλάς από της Ζ' εκατονταετηρίδος μέχρι ΙΔ', της πρωτευούσης του Βυζαντινού κράτους φύσει απ' αυτής αποκεχωρισμένης ούσης, των δ' ηγετών αυτής αδιαφορούντων, στάδιον ην πάλης και διαμάχης ελλήνων, Σλάβων, Αλβανών και Βλάχων, ηγέται δ' επηλύδων και αυτοχθόνων εκυβέρνων κατά το δοκούν αυτοίς και εμάχοντο προς αλλήλους...» Ι. Λαμπρίδη: Ηπ. Μελετήματα.

1553 έγινε στις κατεχόμενες από τους Τούρκους, χώρες, με διαταγή του Σουλτάν Μουράτ Γ' το άγριο "παιδομάζωμα" που έκανε γενίτσαρους χιλιάδες παιδιά και από τη δική μας περιοχή. Τέλος, με τα "Ορλωφικά" (το 1770) στην Πελοπόννησο, επειδή η Ήπειρος βρισκόταν στο πέρασμα των τουρκοαλβανικών ορδών που πηγαινοέρχονταν στο Μοριά και λεηλατούσαν όλη την ύπαιθρο, έπαθε μεγάλες καταστροφές.

«Έκαστος στρατιώτης Οθωμανός, ως προνόμιον εκέκτητο το αρπάζειν, το τρέφεσθαι, το ατιμάζειν οιονδήποτε Χριστιανόν και το φονεύειν αναφανδόν ον ηρέσκετο» (Αραβαντινός).

Η κατάκτηση της Ηπείρου από τους Τούρκους έγινε το 1380 (η παράδοση των Ιωαννίνων το 1430).

Σχετικά ο Αραβαντινός στη "ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΑ ΗΠΕΙΡΟΥ" (Σελ. 144, παραγρ. 91), αναφέρει τα εξής:

«Τότε λοιπόν, οπλαρχηγός τις καλούμενος Ισαήμ, εισβαλών εις την αυτόνομον Ήπειρον, κατακυρίευσε το της Βελλάς φρούριον και της Οπάς, τα παρ' Αλβανών κατεχόμενα και κατά την θέσιν Πολιτζών συναντηθείς, πολεμεί μετά των εκείσε παρατεταγμένων Μαζαρακαίων και Ζενιβισαίων, ους και κατετρόπωσεν...»

«Ο Ισαήμ ούτος υπήρξεν Αλβανός αρνησίδηρσκος, γέννημα της εν τη Ηπείρω κόμης του Λιασκοβικίου. Ούτος μετ' άλλων ομοεθνών του Αλβανών, τοποδετημένος ων εις Όστροβον, ότε ο στρατάρχης Χατζή Βρενόζης έμελλεν ίνα εισβάλη εις την Ήπειρον, ου μόνον υπετάγη αμαχητί, αλλά και Τούρκος γενόμενος, έλαβε μεθ' αυτού τουρκικήν στρατιάν και επήλθε και καθυπέταξεν εις τον τουρκικόν ζυγόν την πατρίδα του και τα πέριξ. Παράδοσις υπάρχει ότι ο Ισαήμ αυτός κατέστη τοπάρχης ισόβιος της Πωγωνιανής, εδρεύων εις το Λαχανόκαστρον και εκ τούτου εις την χώραν της Πωγωνιανής επεδόθη το όνομά του. Απεβίωσε δε περί τα τέλη της ΙΔ εκατονταετηρίδος και ετάφη εις Βέροιαν, απερχόμενος μετά στρατού Αλβανικού εις Αδριανούπολιν κατά πρόσκλησιν του Σουλτάν Μπαγιαζίτου. Σημειωτέον, ότι κατά την επιτομήν της βιογραφίας του Θωμά, ιστορείται, ότι ούτος μετακαλεσάμενος εις Ιωάννινα τον Ισαήμ Πασάν εφιλοφρόνησεν αυτόν πλουσίως, δωρήσαν αυτό και αξιολόγους ιδιοκτησίας ανηκούσας εις την ιεράν Μητρόπολιν. Ότι ο Ισαήμ εκ διαλειμμάτων συνήγαγε πλησίον του 3.000 περίπου Οθωμανούς ίνα δήθεν υπερασπισθή την επικράτειαν του φίλου του Θωμά κατά των Αλβανών, ότι δια της τοιαύτης δυνάμεως αίφνης επιπεσών ο Ισαήμ κατά της αμερίμνου Βελλάς εξεπόρθησεν αυτήν και δεκακισχιλίους περίπου απολέμους ανθρώπους υπέβαλεν εις τον ζυγόν του και ότι τότε ο Θωμάς φοβηθείς ωχύρωσε τα εκτεθέντα φρούρια και συν αυτοίς, τα Σουδενά, την Δοβρά, την Αρτζίσταν, Κόνιτζαν, Λαχανόκαστρον, Βίσσανην, Δελβινάκι και Μαζαράκι».

Το 1382, ο Ισαήμ κυρίευσε το Ρεϋνίκον (σημερινό Καστράκι του Αγ. Μηνά).

Μετά την παράδοση των Ιωαννίνων στους Οθωμανούς το 1430 και το

Ζαγόρι παραδόθηκε στους κατακτητές με συνθήκη, αποκτώντας διάφορα προνόμια. Στην περιοχή Ζαγορίου ανήκε και το Μαυροβούνι, όπως αναφέρει ο ιστορικός Λαμπρίδης (Ζαγοριακά, σελ. 132).

«... Σχημάτισε εν τω μέσω της Ηπείρου εντελώς αριστοδημοκρατικόν πολίτευμα. Η ολότης των Κοινοτήτων του Ζαγορίου ίνα κυβερνάται και συννενοήται ευκολώτερον με τας τουρκικάς αρχάς εξέλεγεν ένα Βεκύλην, ήτοι γενικόν τινά προεστώτα. Προς εκλογήν δ' αυτού, άλλοτε μεν δις του έτους, εσχάτως δ' άπαξ, κατά την εορτήν του Αγ. Γεωργίου, έκαστον χωρίον έπεμπε δυο αντιπροσώπους εις Ιωάννινα, ίνα συζητήσωσι τας κοινάς του Ζαγορίου υποθέσεις, εξελέγξωσι τους λογαριασμούς του Προεστώτος και εκλέξωσι τον νέον Προεστώτα. Αι διάφοροι σενελεύσεις εγίνοντο αποκλειστικώς μόνον εκ Χριστιανών, ουδείς Οθωμανός ελάμβανε μέρος, ούτε διέμενε τις μέχρι χδες ουδαμού του Ζαγορίου. Εις τον Οθωμανόν, ως εις προστάτιδα δύναμιν, επλήρωνεν ο Προεστώς ό,τι ωφείλετο.»

Καθήκοντα του γενικού Προεστώτος ήσαν:

α) Να αντιπροσωπεύει την κοινότητα εν την ανωτάτη αρχή των Ιωαννίνων.
β) Να επαγρυπνεί μετά των προυχόντων εις την διατήρησιν των του Ζαγορίου προνομίων.

γ) Εν επειγούσαις ανάγκαις να συσκέπτεται και συννενοήται μετά των προυχόντων εκάστου χωρίου.

δ) Να συννενοήται μετά των Τουρκικών αρχών περί της διανομής των τε τακτικών και ετάκτων φόρων του Ζαγορίου, ίνα εισπράττη τούτους και να τους παραδίδη εις την εξουσίαν.

ε) Να δικάζει μετά των εν Ιωαννίνοις προυχόντων Ζαγορισίων, επί τη βάσει καθιερωμένων διατυπώσεων, τας μεταξύ των κατοίκων διαφοράς, φροντίζων και περί της ησυχίας και της προόδου του τόπου.

στ) Να διαμοιράζει μετά των προυχόντων τας υπό του διοικητού επιβαλλομένας εις Ζαγόριον υποχρεώσεις εις έκαστον χωρίον.

ζ) Να υποβάλλει εις την εκτελεστικήν αρχήν τα πλημελούντα πρόσωπα.

η) Να μη δανείζεται, μηδέ να δαπανά τι χάριν της Κοινότητος, άνευ προτέρας συννενοήσεως μετά των προυχόντων των χωρίων.

Είς έκαστον χωρίον οι κάτοικοι συνερχόμενοι κατά παν έτος, εν τω μέσω συνήθως του χωρίου, εις επι τούτω προσδιορισμένον μέρος, εξέλεγον και εκλέγουσι τους διδασκάλους, εφόρους, βουκόλους, αιγοβοσκούς, τον Προεστώτα (Κοτσιάμπασην) και δυο Μουχπίριδας.

Ο Προεστώς έργον είχεν:

α) Να εισπράττει τους φόρους εξ εκάστης οικογενείας και παραδίδει τούτους εις τον γενικόν Προεστώτα.

β) Να προνοεί περί διαφόρων του χωρίου αναγκών, φροντίζων περί δασκάλων, ιπποφοβών, αγροφυλάκων κ.λ.π και εκλέγει συναινέσει πάντων των χωριανών, τα κατάλληλα πρόσωπα.

γ) Να διανέμει μετά των εκλεγομένων παρά των χωριανών ευυπολήπτων

ανδρών τους φόρους και παν έκτατον τι.

δ) Να δανείζεται αδεία των χωριανών και εν ονομάτι του χωρίου εν ανάγκη.

ε) Να δίδει λογαριασμόν κατά το τέλος του έτους εις τους εκλεγόμενους ευθυβούλους του χωρίου περί πάντων.

Φόροι

α) Ο επί εκτιμήσεως των οικιών και κτημάτων

β) Ο επί του επιτηδεύματος.

γ) Ο του δεκάτου.

δ) Ο προσωπικός.

ε) Ο επί των προβάτων.

στ') Ο επί του οίνου πλην του δεκάτου.

ζ) Ο πνευματικός χάριν ψυχικής σωτηρίας, ο τω αρχιερεί δηλαδή (περίπου 240 γρόσια για κάθε οικογένεια) (Ζαγοριακά Μέρος Α, σελ. 144)

Για την απονομή δικαιοσύνης οι Ζαγορίσιοι απευθύνονταν στους Δημογέροντες και Ιερείς του χωριού. Αν δεν συμβιβάζονταν, πήγαιναν στον γενικό προεστώτα που ήταν στα Γιάννινα.

Εξάρτηση

“Το Ζαγόριον, ως ιδιαίτερον επαρχιακόν τμήμα της Ηπείρου, πολιτικώς μεν υπάγεται εις την δικαιοδοσίαν του εν Ιωαννίνοις διοικητού υπό ίδιον, από ενός σχεδόν διορισθέντα (!) Μουδέρην, εκκλησιαστικώς δε υπάγεται εις την Μητρόπολιν Ιωαννίνων, πλην των εξής εννέα, προς Δ. του Ζαγορίου κειμένων χωριών, ήγουν των Αληζότ Τσεφλήκι, Μαυροβουνίου, Μεσοβουνίου, Αρίστης, Αγ. Μηνά, Βετσικού, Παπίγκου και Άνω και Κάτω Ραβενίων, άτινα υπάγονται εις την επισκοπήν της Βελλάς, ήτις από του 1843 ήρχισε να συγχωνεύεται εις την Μητρόπολιν Ιωαννίνων.” (Ζαγοριακά Ι.Λ. ΜΕΡΟΣ Δ, Σελ. 129)

Η Ιστορία του χωριού μας

Η ζωή των προγόνων μας ήταν πολύ δύσκολη. Αγωνίζονταν μέρα και νύχτα για την επιβίωσή τους αντιμετωπίζοντας τις αντίξοες καιρικές συνθήκες από τη μια και τις παντοειδείς πιέσεις από την άλλη. Φόροι, εκμετάλλευση από δανειστές, επιδρομές Αλβανών ή ληστών, επιδημίες κ.α.

Αν προσθέσουμε και την αμάθεια που επικρατούσε στις παλιότερες εποχές, με τις προλήψεις και δεισιδαιμονίες, τους αφορισμούς των κληρικών κ.λ.π. θα έχουμε μια ζοφερή εικόνα.

Λεπτομέρειες γι' αυτά που αναφέρουμε μπορεί κανείς να διαβάσει ανατρέχοντας στα βιβλία των παλιότερων ιστορικών Ελλ. Νομαρχία του Ανώνυμου, Αραβαντινού, Πουκεβίλ, Λαμπρίδη και πολλών άλλων νεοτέρων.

Νομίζουμε ότι τις δύσκολες καταστάσεις οι πρόγονοί μας τις ξεπερνούσαν κυρίως με την ομαδική και κοινωνική ζωή.

Οι οικογένειες ήταν πατριαρχικές με πολλά μέλη. Αδέρφια, νυφάδες, παιδιά αποτελούσαν μονιασμένα σύνολα με αρχηγό τον “πάτερ φαμίλια” που

έκανε το γενικό κουμάντο. Υπήρχε σεβασμός των μικρότερων προς τους μεγαλύτερους και σφιχτές σχέσεις μεταξύ συγγενών και κατ' επέκταση στην κοινωνία του χωριού. Ομαδικά στις δουλειές, στις εκδηλώσεις χαράς και λύπης, στην αντιμετώπιση εξωτερικών κινδύνων κ.λ.π. Μ' αυτή την ψυχική ενότητα, αντιμετώπιζαν όλες τις δυσκολίες...

Πριν από την κατάκτηση της Ηπείρου από τους Τούρκους υπήρχαν μικροί οικισμοί διάσπαρτοι με λίγους κατοίκους στην περιοχή μας, όπως άλλωστε και σε όλες τις ορεινές περιοχές. Διάλεξαν μια κατάλληλη τοποθεσία με ορισμένα πλεονεκτήματα, (βοσκοτόπια, δάση, νερό κ.λ.π.) κι έστηναν τα καλύβια τους ζώντας από τη γεωργία και την κτηνοτροφία.

Αργότερα, για μεγαλύτερη ασφάλεια, αλλά και με απόφαση της Πύλης το 1583, συμπύχθηκαν οι μικροί οικισμοί σε μεγαλύτερα χωριά.

Το χωριό μας είχε ακόμα δυο οικισμούς στην τοποθεσία του σημερινού Γεροπλατάνου. Το "Βιχάνι" και την "Μπαλτογκορτσιά". Η ύπαρξη του χωριού με το σημερινό όνομα αναφέρεται από τον ιστορικό Λαμπρίδη, ο οποίος γράφει στο κεφάλαιο Ζαγοριακά μελετήματα (ΖΑΓΟΡΙΑΚΑ, φ.3): «...Το δε Δυτικόν (Ζαγόρι) από ΙΔ τουλάχιστον εκατονταετηρίδος εκαλείτο εκ μιας των πολιχνών αυτού Πάπιγκον και περιείχε κατά την κατάκτησιν τα χωρία Άνω και Κάτω Σουδενά, Μικρόν και Μέγα Τσερβάρι, Βιτσικόν, Πάπιγκον και πολλάς περί αυτό ενορίας, εν αις και την Μεγάλην Τσονδίλαν, Λιτονιάβισταν, Αγ. Μηνάν, Καστράκι-λείψανα της καταστραφείσης πόλεως Ρευνίκου-Αρτσίσταν, Μαυροβούνιον, Άνω και Κάτω Ραβένια, τας δυο συνοικίας Βιχάνι και Μπάλτα Γκορτζιάν, Βαστανιούς, Σμολιάτσου και Δολιανά μικρόν μετά την κατάκτησιν και Γενι-Κιόι αποκληθέντα του Παπίγκου πρότερον ην». (σελ. 39). Ο ίδιος Ι.Λ στο κεφ. Δεινοπαθήματα Ζαγαρίου, σελ. 42 αναφέρει:

«... Πλην τούτων οι κάτοικοι των δυο ενοριών Βιχάνι και Μπαλτογκορτζιά, ένθα η νυν περιοχή Αληζότ Τσεφλίκ, πιεζόμενοι (1706) υπό Αληζότ Μπέητινος απογόνου της θυγατρός του πρώτου αρνισήθησκου Ισαήμ και εκ του χωριού ζόνιι Γλήνας, ίνα απαλλοτριωθώσι των ιδιοκτησιών αυτών, επ ονόματι τούτου μετανάστευσαν πέριξ της λίμνης Ζαραβίνας. Ο δε Αληζότ περισυναγαγών εκ των πέριξ εταίρους ξευγίτας και εγκαταστήσας αυτούς αυτόδι μετέδωκε και τ' όνομα αυτού καθιερωθέν έκτοτε και διατηρούμενον, όπερ σπανιώτατα παρατηρείται, ίνα μη οι Ζαγορίσιοι επί τη απολύτω απαγορεύσει και της εισόδου οθωμανού εις Ζαγόριον δια συνθηκών και συμβάσεων μετά της αυτοκρατορίας καθιερωθείσης, επαίρωνται, ουχ ήττον όμως το ήμισυ των κατοίκων του χωριού προς πείσμα του αρπακτήρος εκείνου μετά την πτώσιν του Αλή², μικρόν κατά μικρόν εξηγόρασε τας ιδιοκτησίας αυτού και διατελεί ελεύθερον,

2. Από το 1792 ο Αλής επιχείρησε να μετατρέψει εις γεώργια τα χωριά Α. και Κ. Ραβένια και Μαυροβούνι αλλά δεν τα κατάφερε και απέτυχε. Η ισχύς των εν Κων/πολει εμπορευομένων Ζαγορισίων και η ακαταγώνιστος αντίστασις του Αλεξίου Νούτσου γενικού του Ζαγορίου προεστώτος απέτρεψε τούτο... ("Προνόμια Ζαγορίου" Ηπ. Μελ. Ι. Λαμπρίδη σελ. 74).

όπως και οι άλλες 4 κοινότητες του Ζαγορίου, τ' όνομα όμως του αρπακτήρος θα διατηρήται, όπως και των προγενεστέρων επιδρομών και τιμαριούχων».

Ο ίδιος συγγραφέας σε άλλη σελίδα αναφερόμενος στο Αληζότ Τσεφλίκι γράφει: «...και τούτο εκ ζευγιτών απετελέσθη, τους οποίους Αληζότ- Πασάς τις προ 164 ετών (το 1706) αποκατέστησεν εις τον ευφορώτατον τούτον τόπον, τον οποίον “*πυρί και μαχαίρα εκ του Μαυροβουνίου αφήραισεν*”».

Η Παράδοση

Από διηγήσεις των γερόντων συγκεντρώσαμε τα εξής:

«Πριν από πολλά χρόνια το χωριό μας είχε κι άλλον οικισμό στον Αϊ Παντελέμονα που ανήκει σήμερα στο Γεροπλάτανο.

Κάποια μέρα πήγε ένας Τούρκος φορατζής να εισπράξει τους φόρους από τους Μαυροβουνιώτες. Αγανακτισμένοι οι κάτοικοι, σκότωσαν τον Τούρκο και έριξαν το πτώμα του στην κουφάλα ενός μεγάλου δέντρου. Ύστερα από μερικές μέρες ήρθαν Τούρκοι ζαπτιέδες (χωροφύλακες) και έκαναν έρευνες για το φορατζή. Καθώς κυνηγούσαν να πιάσουν μια κότα, αυτή τρύπωσε στην κουφάλα του δέντρου που είχαν ρίξει τον Τούρκο.

Έτρεξε ένας χωροφύλακας να πιάσει την κότα και τράβηξε το κεφάλι του πεθαμένου φορατζή.

Αυτό εξόργισε τους Τούρκους και κατέσφαξαν όσους κατοίκους βρήκαν στο χωριό.

Όσοι γλίτωσαν, κατέφυγαν στο πυκνό δάσος, στην τοποθεσία “Φρύδια” όπου κρύφτηκαν και έφκιασαν καλύβια να στεγαστούν. Εκεί υπάρχουν ακόμα χαλάσματα και οπωροφόρα δέντρα κυδωνιές, σουρβιές κ.α.

Άλλοι βρέθηκαν στην τοποθεσία “Παιγνίδες” κι εγκαταστάθηκαν εκεί.

Σ' αυτές τις θέσεις όμως οι Μαυροβουνιώτες δεν έμειναν για πολλά χρόνια.

Λέγεται ότι ενοχλούνταν από τα πολλά φίδια, σκορπιούς, κουνούπια κ.α και αργότερα ανηφόρισαν στο σημερινό χωριό όπου έφκιαξαν σπίτια με πέτρες που έβγαζαν επί τόπου και ξυλεία από τα αιωνόβια βελανόδεντρα που σκέπαζαν το λόφο»³.

Μ' αυτή την διήγηση των γερόντων, που κι αυτοί είχαν ακούσει από τους παππούδες τους, βλέπουμε ότι η παράδοση συμπίπτει με τα γραπτά των ιστορικών για τη σφαγή των Μαυροβουνιωτών (1706).

Σαράντα χρόνια μετά την σφαγή έχτισαν οι Μαυροβουνιώτες και την εκκλησία του Προφήτη Ηλία, Προστάτη του χωριού. Η χρονολογία ανέγερσης ήταν χαραγμένη στο γυναικωνίτη και στη χοντρή δρένια πόρτα του Ναού, 1747.

Έτσι, σιγά σιγά συγκεντρώθηκαν οι σκόρπιοι Μαυροβουνιώτες στο σημε-

3. Στα παλιά σπίτια βλέπαμε, πράγματι, ως τις μέρες μας, ασήκωτες γρεντές και πέταβρα δρένια:

Άγιος Παντελεήμονας (Το παλιό χωριό)

ρινό χωριό, όπου προϋπήρχε μικρός οικισμός κτηνοτρόφων.

Πριν οικοδομήσουν την εκκλησία του Αϊ-Λιά ίσως να εξυπηρετούνταν από το μοναστήρι του Αϊ Ταξιάρχη, γιατί όπως αναφέρει η παράδοση, αυτή η εκκλησία ήταν πολύ παλιά. Κατά την πρόσφατη επισκευή της αποκαλύφθηκαν θεμέλια παλιού κτίσματος. Σ' εκείνους τους δύσκολους καιρούς δεν αποκλείεται να καταστράφηκε και νιώθοντας ιερή υποχρέωση οι μεταγενέστεροι έχτισαν στα ερείπια το 1831 ή 1851 το σημερινό εξωκκλήσι.

Η Ιστορία συνεχίζεται

Είδαμε πιο πάνω ότι η Παράδοση συμφωνεί με τους ιστορικούς στο γεγονός της σφαγής. Πάντα μέσα από την αχλή του χρόνου αποκαλύπτονται και ψήγματα αλήθειας που είναι κρυμμένα στις αφηγήσεις ή στους μύθους· αυτοί που ασχολούνται με την ιστορία, πρέπει να εμβαδύνουν, να τα διασταυρώνουν, ώστε να βγάσουν χρήσιμα συμπεράσματα.

Έχοντας, λοιπόν, όλ' αυτά υπόψη κι εμείς, θα στηρίξουμε με τη βοήθεια των ιστορικών την άποψη ότι το χωριό μας υπήρχε στη σημερινή θέση και πριν από το 1706 (την 14^η εκατονταετηρίδα κατά τον Λαμπρίδη) ως οικισμός με τους άλλους δυο, Βιχάνι και Μπαλτογκορτζιά που έπαθαν το χαλασμό.

Νομίζουμε ότι αυτό αποδεικνύεται από τα γραφόμενα των ιστορικών που λένε ότι “πυρί και μαχαίρα εκ του Μαυροβουνίου αφήραισεν” αναφερόμενοι προφανώς στους τρεις οικισμούς συνολικά.

Όλη η περιοχή ως τα σύνορα με την Ρουσιά, αλλά και πιο πέρα, ανήκε στο Μαυροβούνι, αφού και το τμήμα του δάσους που λέγεται “Μερμηγκιάρης” πουλήθηκε τον προπερασμένο αιώνα από το Μαυροβούνι στη Ρουσιά⁴.

Φαίνεται ότι κάποιες οικογένειες του χωριού Ρουσιά κατοικούσαν στην περιοχή Μαυροβουνίου και όπως αναφέρει ο Ι.Λαμπρίδης: «...Εκ τεσσάρων πατριών συνίστατο και κατά την κατάκτησιν το χωρίον τούτο, εξ ων δυο μεν κατώκουν εις τας θέσεις “Τζέρον και Μουρτεζά” παρά τα Τσαραπλανά η τρίτη εις θέσιν “Ζαμπαλάχω” παρά το Βιχάνι και η τετάρτη εις θέσιν “Ασπροκκλησιά” παρά το Μαυροβούνιον Ζαγορίου.

4. Πωλητές: Παναγιώτης Μίχος, Στέργιος Σταμάτης κ.ά. Αγοραστές: Πρωτοπαπαθανάσης, Παρθένιος κ.α. (1758).

Ίσως τα δυο χωριά (Μαυροβούνι-Ρουψιά) στο απώτερο παρελθόν να συνδέονταν με στενές σχέσεις, πιθανόν συγγενικές,

Αυτό χρειάζεται διερεύνηση, εκείνο που πρέπει να μας βάλει σε σκέψεις είναι και τούτο: Η Ρουψιά έχει εκκλησίες προς τιμήν του Αγίου Σπυρίδωνα και του Προφ. Ηλία. Το Μαυροβούνι έχει εκκλησία, του Προφ. Ηλία, αλλά πανηγυρίζει του Αγ. Σπυρίδωνα χωρίς να έχει εκκλησία του Αγίου. Πώς εξηγείται αυτό;

Η άποψή μας ότι το Μαυροβούνι αποτελούσε μαζί με τους άλλους οικισμούς μια ενότητα, ενισχύεται και από το παρακάτω πωλητήριο που έχει στο αρχείο του ο Σπύρος Λιάπης από Γεροπλάτανο. Συντάχθηκε το 1840.

Είχαν περάσει 134 χρόνια από το χαλασμό, το νέο χωριό πήρε το όνομα Αληζότ, αλλά στη συνείδηση των κατοίκων ήταν ριζωμένο το προηγούμενο, δηλαδή Μαυροβούνι...

Πωλητήριο από το χωριό Μαυροβούνι (έτος 1840)

δηνο το συνετη εγο ο βελης του μεχμετη κε ανηπσος μου ο σαμης του αρηφη μαζί κε τα πεδια μου απο γληνα (Επαρχίας Λεσκοβικίου) οτη επουλησαμεν το σπητη στο μαβρουβουνη οπου εκαδουνταν ο βασηλη παντος τον τοπο οπου γηνε το σπητη με κηπους κε περγηοχη κε πηον εχη σηνορητη αφτος ο τοπος εχη σηνορο με τον τασο κε τζηοπα το απο απανο μεργηα του γηοργη κουκουκλη κε του γηοργη λαπη κε στο δηρομο οπου περουν γη ταλουρατες κε απο κατο μεργηα δηρομος του χοργηου κε το αλωνη κε καληβαν κε τον τόπο του αλωνηου περγηοχη γηνε κε ληγος κηπος του το επουλησαμεν του παπασταβρο ταλουρη κε του αδερφου του χρηστο μαβροβουνηοτες κε δηα γροσηα 2970 γητη δηο χηληαδες κε ενηακοσηες εβδομηντα γροσηα κε δεν εχη να του γηνη κανενας μανης (απαιτητής) ουτε εγο ουτε πεδηα μου ουτε ανηπσος μου ουτε συνκενης μου ουτε κανενας αλλος ξενος να τον εχουν ης την εκσουσηαν τους μουλκη βατανη για ταφτο του εδοσαμεν το παρον μας σενετη (τίτλο ιδιοκτησίας) μας εμπροστα τους μαρτηρους να μαρτηρησουν την αληθηαν του θεου κε εστο ης ενδηξην κε ασφαληαν 1840 απρηληου ΙΙ

εγο ο βελης του μεχμετη γληνα κε ος βεκηλης του ανηπσου μου σαμης του αρηφη γραφομε κε στρεγομε ης τα ανοθεν κε βανο κε την βουλαν μου (σφραγίδα τουρκική)

οσμαν γληνας μαρτηρας

εγο ρακηπης ανηπσος το τζιμε μαρτιρας

εγο ο ελμαζ το χασαν πεγη μαρτηρας

εγο τζαφερις ανηπσος του τζιμε μαρτιρας

γιασαρις του ασλανι μαρτιρο

εγο νουρκας του ταρε μαρτιρο

Ιστορικά στοιχεία*

- 1857 Κατά τον ιστορικό Αραβαντινό (χρονογραφία Ηπείρου, σελ. 332, Μαυροβούνιον: οικίαι 40, κάτοικοι 200)
- 1873-74 “Εκθεση της Εκπ. Επιτροπής”-“Επετηρίς Φιλεκπ. Ηπείρου. Συλλόγου Κων/πόλεως” σελ. 193. Μαυροβουνίου:...οικογένειαι 58.
- 1880 Κατά “Οδοιπορικό Ηπείρου και Θεσσαλίας. Επιτ. Γραφ, Υπουργ. Στρατιωτικών” σελ.83 Μαυροβούνιον χριστιανοί 348.
- 1899 Κατά τον “Αγώνα” της 20 Αυγούστου- Μαυροβούνιον: κάτοικοι 350.
- Σχολεία επί Τουρκοκρατίας**
Στο χωριό αυτό αρχικά το “κρυφό Σχολειό” και αργότερα αλληλοδιδασκτικό.
- 1870 Κατά τον Λαμπρίδη - “Ζαγοριακά” σελ’. 19 - Μαυροβούνιον ... Σχολείον μόνον κοινόν.
- 1873-74 Επετηρίς φιλεκπ. Ηπειρ. Συλλόγου Κων/πόλεως σελ. 193. “Μαυροβούνιον...σχολείον αλληλοδιδασκτικόν, μαθηταί 19, ο διδάσκαλος λαμβάνει γρ. 1500 εκ του ενοικίου των κτημάτων της εκκλησίας. Οι κάτοικοι του χωριού δι’ επιστολής των προς τον Φιλεκπ. Σύλλογο (15/7/1873) εζήτησαν την συνδρομήν αυτού δια την διατήρησιν του νεόδμητου αυτών σχολείου ο δε Σύλλογος εχορήγησε λίρας Οθωμανικάς 10. (Συνεδρ, 19-5-1874) Επετ. σελ. 53»
- 1866 Κατά τον Λαμπρίδη - “Ζαγοριακά” Α’ σελ 55 “σχολείον μόνον γραμματοδιδασκαλείον”
- 1899 Κατά τον “αγώνα” 20 Αυγούστου - “Μαυροβούνιον... και γραμματοδιδασκαλείον συντηρούσιν, εν ω αμφοτέρων των γενών υπό ενός διδασκάλου περι τους 30 μαθηταί διδάσκονται”
Για τη λειτουργία και συντήρηση του σχολείου του χωριού αυτού προσέφερον, η εκκλησία του χωριού και ο εν Κων/πόλει Φιλεκπ. Σύλλογος”.

ΔΕΙΝΟΠΑΘΗΜΑΤΑ

Πολλά και το χωριό αυτό εδοκίμασε δεινοπαθήματα άπερ και προς περιστολήν της αναπτύξεως αυτού και ευημερίας καθόλου συνετέλεσαν και δια της μεταναστεύσεως εις αλλοδαπήν ευπόρων και ικανών αυτού τέκνων, τας φρικαλεότητας αφορήτου καταστάσεως διαφευγόντων... κατα δυναστείας εκ διελάσεων ατάκτων στιφών προς μεταφοράν αυτών τε και των αποσκευών αυτών μάλιστα δε κατά την εθνικήν εξανάστασιν (Λαμπρίδης). Προήλθον δε ταύτα υπό δυσβάσταχτους φόρους τακτικούς και εκτάκτους. Από επιδρομές ληστών. Από περάσματα και παρατεταμένες δαπανηρές διαμονές σ’

* Διάφορα Ιστορικά στοιχεία από παλιότερους ιστορικούς, εφημερίδες κ.α. που περισυνέλεξε ο Ζαγορίσιος Μάνθος Οικονόμος, τέως Γυμνασιάρχης και συγγραφέας, ο οποίος είχε την καλοσύνη να μας τα στείλει πριν από μερικά χρόνια.

αυτό το χωριό ατάκτων στιφών, τουρκικών στρατευμάτων, αστυνομικών τοιούτων και λοιπών οργάνων της διοικήσεως, από αγγαρίες, απειλές, πιέσεις κ.λ.π.

Επί της εποχής του Αλή Πασά

Λαμπρίδης - «Ζαγοριακά» Β' σελ. 73 -Τὸ Ζαγόριον κατὰ το ἔτος 1788 συνίστατο ἐκ χωρίων 48, ὧν τὰ μὲν... Δι' ὃ Πουκεβίλ (Τεῦχος Α' σελ.210) σημειῶν ὅτι τα χωριά "Ἄνω καὶ Κάτω Ραβένια καὶ Μαυροβούνιον ἦσαν γεώργια τοῦ Ἀλή, ἠπατήθη. Ἐπεχείρησεν ὅμως καὶ ἐμόχθησεν ὁ ἀχάριστος διὰ παντοίων τρόπων νὰ ὑποδουλώσῃ οὐ μόνον τὰ τρία ταῦτα χωρία, ἀλλὰ καὶ τὰ λοιπὰ πάντα, πλὴν ἀπέτυχεν. Ἡ ἰσχὺς τῶν ἐκ Κων/πόλει ἐμπορευομένων Ζαγορισίων ματαίωσε τὰ καταστρεπτικὰ αὐτοῦ σχέδια καὶ διέσωσε τὸν τιμαλφέστερον τίτλον τῆς ιδιοκτησίας τεσσεράκοντα τριῶν κοινοτήτων του παραδείσου τούτου τῆς Ἡπείρου. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἡ ἀκαταγώνιστος ἀντίστασις τοῦ Ἀλεξίου Νούτσου γενικοῦ τοῦ Ζαγορίου ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ προεστῶτος διατελοῦντος ὡς καὶ αἱ ἰκεσῖαι καὶ μεσολαβήσεις εὐνοουμένων αὐτῶν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν ἰδίων αὐτῶν πατρίδων ... συνετέλεσαν οὐκ ὀλίγον πρὸς σωτηρίαν τῆς ἀκινήτου τοῦ Ζαγορίου κτήσεως».

Λαμπρίδης - «Ζαγοριακά». Β' σελ. 75. «Κατὰ τὸ ἔτος 1815-1816 δι' ἀπειλῶν καὶ πολλῶν ὑποσχέσεων ὁ κακοῦργος καὶ δόλιος κατώρθησε καὶ ἀπέσπασε προκαταρκτικὰ πωλητήρια ἔγγραφα ἐκποιήσεως τῶν γαιῶν τοῦ Ζαγορίου ἐπ' ὄνοματι τοῦ υἱοῦ του Σαλήχ, ἅπερ ὑπέγραψαν μὲν πάντες σχεδὸν οἱ προεστῶτες καὶ πρόκριτοι ἐκάστου τῶν χωρίων, μηδ' αὐτοῦ τοῦ τολμητοτέρου καὶ σημαντικωτέρου Ἰωάννου Ρέσσου ἐξαιρουμένου, ἐματαίωσεν ὅμως ὁ γεν., τοῦ Ζαγορίου προεστῶς Ἀλέξιος Νοῦτσος, ἀποποιηθεὶς οὐ μόνον μετὰ τῶν λοιπῶν νὰ συνυπογράψῃ, ἀλλὰ καὶ ἐπικυρώσῃ τὴν πρᾶξιν ταύτην τῶν προκρίτων καὶ τὰς ὑπογραφὰς αὐτῶν μαρτυρήσῃ. Τούτου δ' ἔνεκα ἐγένετο ὑπερόριος εἰς Ἀργυρόκαστρον. Ἀνεκλήθη ὅμως μετὰ ἕξ μῆνας».

1860 Το Ταλιμάτι καταγραφή κτημάτων - εκτίμηση αυτών

Κατὰ τὸ 1860 ἐπεβλήθηκε σὲ ὅλα τὰ χωριά καταστρεπτικὴ φορολογία χριστιανῶν μὲ τὴν καταγραφήν τῶν κτημάτων καὶ ἐκτίμησιν αὐτῶν, γιὰ τὴν Τουρκία κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην βρισκόνταν σὲ ἀθλία καὶ ἐλεεινὴ οἰκονομικὴ κατάστασις. Σχετικὴ ἐπιστολὴ κατοίκου τοῦ Γρεβενιτίου πρὸς τὰς ἐφημερίδας «Φάρος τῆς Ὁρθροῦς» τῆς 22 Ὀκτωβρίου καὶ «Ἀθηνᾶ» τῆς 5 Νοεμβρίου 1860. Βλ. καὶ «Τὸ Ζαγόρι μας» μηνὸς Ὀκτωβρίου 1987, σελ. 116.

1865 Καταπιεστικά μέτρα Ζαπτιέδων

«Ερμούπολις» 27 Νοεμβρίου 1865 -«Ἐκ τινος ἐπιστολῆς ἐξ Ἰωαννίνων ἀποσπῶμεν τὰ ἐξῆς, τὰ ὅποια βεβαίως θὰ λυπήσωσι πάντα πατριώτην.

Ἀπὸ τὸν παρελθόντα Ὀκτώβριον ἀπεστάλησαν ἐξ Ἰωαννίνων εἰς τὰ χωρία Ζαγορίου ζαπτιέδες πρὸς εἴσπραξιν τῶν βασιλικῶν φόρων συνισταμένων εἰς ἓν περίπου ἑκατομμύριον γροσίων. Πλεῖστα δὲ καταπιεστικὰ μέτρα μεταχειρίζονται πρὸς τοῦτο καὶ παρ' ὧν δὲν δύνανται νὰ λάβωσι χρήματα,

βιαίως αφαιρούσιν ἐκ τῶν οἰκιῶν πᾶν ὅ,τι ὑπάρχει ἄξιον λόγου καὶ πωλούμενον δίδει χρήματα. Ἐν τοῖς μεσοχωρίοις τῶν χωρίων τούτων δημοπρατοῦνται τὰ οἰκιακὰ πράγματα τῶν μὴ δυναμένων νὰ πληρώσωσι τοὺς καταπιεστικούς φόρους ἀμέσως. Φαντασθῆτε τὴν δυστυχίαν τῶν ἀνθρώπων καὶ τὸν θρήνον αὐτῶν βλέπόντων πωλούμενα τὰ οἰκιακὰ αὐτῶν ἐπιπλα ἐν τῷ μέσῳ τῶν χωρίων ὑπὸ τὰς πλατάνους αὐτῶν. Ἡ κατάσταση αὕτη μοί προξενεῖ λύπην ἀνέκφραστον. Δὲν δύναται τις νὰ ἴδῃ λυπηρότερον θέαμα παρὰ τοῦτο...».

1880 Ἡ Φιλιά

«Παλιγγενεσία» 14 Ἀπριλίου - ἐν Ἰωαννίνοις 4 Ἀπριλίου 1880

«Κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1880 οἱ εἰς Ζαγόριον ἐξελθόντες 400 χαλτούπιδες στρατιῶται πρὸς φύλαξιν αὐτοῦ, διεσπάρησαν εἰς τὰς διαφόρους κώμας καὶ ψωμίζονται ὑπὸ τῶν δυστυχῶν κατοίκων, ἀπαιτοῦντες φιλίαν, ἥτοι φίλευμα ἄρτου καὶ προσφαγίου, τὴν μόνην ἑλληνικὴν λέξιν, ἣν ἐδίδαξαν αὐτούς, ὅπως κατορθώσωσι νὰ ψωμίζονται δωρεάν. Ἡ κυρία λοιπὸν αὐτῶν ἐργασία εἶναι νὰ ἐπιδιώκωσι καὶ νὰ ἐπιζητῶσι παραδειγματικῶς τὴν φιλίαν καὶ οὐχὶ τοὺς ληστάς».

1893 Ἀλὴ Κρητικός-φυλακίσεις

«Φωνὴ τῆς Ἡπείρου» 29 Ὀκτωβρίου 1893

Οἱ εἰσπράκτορες ἐτέθησαν εἰς ἐνέργειαν καὶ ἐξήλθον εἰς περιπολίαν εἰς τὰ πλησίον χωρία. Ἀπέκλεισαν τοὺς κατοίκους πολλῶν χωρίων (πέριξ Ἀργυροκάστρου) ἐντὸς τῶν οἰκιῶν καὶ δὲν ἐπιτρέπουν εἰς αὐτοὺς νὰ ἐξέλθωσιν οὐδὲ νὰ μεταβῶσιν εἰς καλλιέργειαν τῶν ἀγρῶν, ἂν δὲν ἔφερον σημείωσιν ὅτι μέχρι ὀβολοῦ εἶχον ἐξοφλήσει τὰ βασιλικά δοσίματα. Τὸ ἴδιον ἔγινε καὶ εἰς τὰ χωρία τοῦ Ζαγορίου. Εἰς τὸ Μαυροβούνιον ὁ Ἀλὴ -Κρητικός μὲ τὴν συνήθη ἔκφρασιν του «ἄγαγέ τον εἰς τὸ κατῶι ἔκλεινε πραγματικῶς εἰς τὸ κατῶι ἅπαντας, ἐπειδὴ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ εἰσπράξωσι παρὰ τῶν μὴ ἐχόντων».

1894 Ὑποχρεωτικὴ συνδρομὴ χωριῶν Ζαγορίου δια τὴν ἀνέγερσιν στρατώνος - Νοσοκομείου εἰς Τσεπέλοβον

«Φωνὴ τῆς Ἡπείρου» 22 Ἰουλίου 1894.

Τὸ Ζαγόριον - Καϊμακαμανλίκι καὶ Δημαρχεῖον - Ἡ ἀνέγερσις στρατῶνων - Τὸ Σκαμνέλι μαλλιὰ κουβάρια - ἡ Κοινότης Λαϊστής - ἡ ἀνέχειά της. «Προλαβόντως ἐξήλθεν εἰς Τσεπέλοβον ὁ Γεν. Διοικητῆς ἐξ Ἰωαννίνων συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Δημάρχου Ἰωαννίνων, τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Ὑγιεινῆς καὶ ἄλλων. Ἄμα τῇ ἀφίξει του εἰς Τσεπέλοβον προσεκάλεσε δι' αὐστηρᾶς διαταγῆς τοὺς μουχταροδημογέροντας ἐκάστου, χωρίου τοῦ Ζαγορίου καὶ τοῖς ἐδήλωσεν ὅτι ἡ Σεβ. Κυβέρνησις κηδομένη τῆς ἡσυχίας καὶ εὐημερίας τοῦ Ζαγορίου ἀπεφάσισε νὰ ἐγκαθιδρύσῃ εἰς Τσεπέλοβον Καϊμακαμανλίκι, στρατῶνα καὶ στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον. Εἶπε προσέτι, ὅτι θὰ ἐνωθῇ το Ζαγόρι δι' ἀμαξιτῆς ὁδοῦ μετὰ τῶν Ἰωαννίνων. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ αἱ Κοινότητες Ζαγορίου πρέπει καὶ αὐταὶ νὰ φανῶσιν ἀρωγοὶ διὰ τῆς ὑλικῆς των συνδρομῆς.

Οὕτως ὑπεχρεώθησαν δι' εὐγενοῦς τρόπου νὰ ἐγγραφῶσι συνδρομηταὶ τοῦ ἀνεγερθησομένου στρατῶνος καὶ νοσοκομείου ἐπὶ τοῦ παρόντος, ὧν ἡ δαπάνη θὰ ὑπερβαίνη τὰς 1500 λίρας. Ἐκ τούτων 1400 περίπου θὰ καταβάλῃ τὸ Ζαγόρι. Ἐλάχιστος ὄρος συνδρομῆς εἶναι 15 λίραι τῶν μικροτέρων χωρίων τῶν δυσπορωτέρων καὶ μεγαλυτέρων 50 μέχρι 100 ... Ἡ Κοινότης Τσεπελόβου ἀνέλαβε νὰ δώσῃ οἰκόπεδον καὶ ξυλείαν πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ στρατῶνος. Ἡ Κοινότης Λαϊστής ἠρνήθη νὰ καταβάλῃ 50 λίρας προβάλλουσα ἀνέχειαν. Ἐκ ταύτης βεβαίως καὶ αἱ πλεῖσται κοινότητες τοῦ Ζαγορίου εἶπερ ποτὲ καὶ ἄλλοτε, σήμερον μαστίζονται ὡς γνωστόν. Εἰς τὸ Ἀληζὸτ Τσεφλίκι ἐκτίσθη ἤδη Κούλια, ὑπὲρ ἧς συνεισέφερον τὰ πέριξ χωρία Μαυροβούνι, Ἀρτσίστα, Ραβένια, Μεσοβούνι κλ.π.

Φορολογία γιὰ Νοσοκομεῖον Ἰωαννίνων

«Φωνὴ τῆς Ἠπείρου» 6 Μαΐου 1894.

«... Προχθὲς προσεκάλεσε τοὺς Μουχταροδημογέροντας τοῦ Ζαγορίου εἰς Τεσπέλοβον ὁ Μουδύρης καὶ τοὺς εἶπεν ὅτι 200 λίραι φόρος θὰ ριφθῇ εἰς τὸ Ζαγόρι κάθε χρόνο γιὰ τὸ Νοσοκομεῖον Ἰωαννίνων καὶ τὰς ἀνελόγισαν εἰς κάθε χωρίον καὶ τοὺς εἶπε: «σεῖς πάλιν νὰ τὰ συνάξετε ὡς δημοτικὸν φόρον ἀπὸ τὰ σφραζόμενα ζῶα καὶ τὰ καταναλισκόμενα ἐμπορεύματα, προσέτι δὲ τοὺς εἶπε, ὅτι θὰ συστήσουν καὶ εἰς κάθε 7 χωρία ἀπὸ ἓνα δημαρχεῖον ἧτοι 6 δημαρχεῖα στὸ Ζαγόρι...».

Κούλιες

«Φωνὴ τῆς Ἠπείρου» 17 Ἰουνίου 1894.

«Ἐξ Ἰωαννίνων ...

«... Πρὸ μηνὸς ἀπεφασίσθη ὅπως κτισθῶσι 4 στρατ. σταθμοὶ (κούλιες) ἐν Ζαγορίῳ ἐξ 25-30 στρατιωτῶν ἕκαστος, δαπάνη τῶν κατοίκων τοῦ Ζαγορίου.

Ἐκ τούτων ὁ μὲν θὰ κτισθῇ εἰς τὸ δάσος Ρ. Ριζιανά, ὁ δὲ εἰς τὴν θέσιν Λειβαδάκια Βίτσης καὶ Δοβράς, ὁ ἄλλος ἄνω τοῦ Βίκου καὶ πρὶν τὸ ὄρος Ροδόβολη καὶ ὁ ἄλλος περὶ τὴν Βωβοῦσαν. Τὸ μέτρον τοῦτο εἶναι συντελετιστικώτατον κατὰ τῆς ἐπαράτου ληστείας. Ἡ δαπάνη αὕτη ἀνέρχεται εἰς 200 λίρας καταβληθησομένας ὑπὸ τῶν παρακειμένων χωρίων τοῦ Ζαγορίου, ἀγνοοῦμεν ἂν τοιαύτη εἶναι ἢ ὑψηλὴ διαταγὴ ἢ ἂν ἢ δαπάνη ἐπιβαρύνῃ τὸ ταμεῖον τοῦ Κράτους...».

1895 Στρατῶν εἰς τὸ Τσεπέλοβον

«Φωνὴ τῆς Ἠπείρου» 10 Νοεμβρίου 1895

«ΕΚ ΖΑΓΟΡΙΟΥ γράφουσιν ἡμῖν ὅτι ἡ γενικὴ διοίκησις Ἰωαννίνων πολὺ ἄδικον μέτρον ἔλαβε διὰ τὴν ἐπαρχίαν ταύτην, διότι, ἐνῶ ὑποφέρει πολὺ καὶ ἀδυνατεῖ νὰ πληρώσῃ τοὺς βασιλικοὺς φόρους ἐλήφθη διαταγὴ διὰ τῆς ὁποίας λέγεται ὅτι ἀπεφασίσθη ἢ ἀνέγερσις ἐν Τσεπελόβῳ στρατῶνος. Ὁ δὲ Μουδύρης ἐξέδωκε διαταγὴν πρὸς ὅλα τὰ χωρία τοῦ Ζαγορίου διὰ τῆς ὁποίας καλεῖ, τοὺς μουχταροδημογέροντας νὰ συνεισφέρωσιν, ἄλλοι μὲν εἴκοσι καὶ ἄλλοι εἰκοσιπέντε λίρας πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ στρατῶνος τούτου. Ὁμολο-

γουμενως τὸ μέτρον τοῦτο δὲν εἶναι σύμφωνον μὲ τὰς περιστάσεις καὶ μὲ τὴν πενίαν ἢ ὁποῖα μαστίζει τὰ χωρία καὶ τοὺς κατοίκους αὐτῶν οἵτινες κατ' ἔτος ἐπιβαρύνονται καὶ μὲ νέους φόρους.

Τὸ Ζαγόριον δὲν δύναται σήμερον, ὅπως καὶ αἱ ἄλλαι ἐπαρχίαι, νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τοὺς τακτικοὺς βασιλικοὺς φόρους, ἢ δὲ αἰτουμένη νέα συνεισφορὰ οὐδένα ἄλλον σκοπὸν θὰ ἐκπληρώσῃ ἢ νὰ ἐπαυξήσῃ τὴν δυστυχίαν τῶν κατοίκων.

Ἡ ἐπαρχία αὕτη πληρῶνει ἐτησίως διὰ δρόμους σημαντικὰ ποσά, ἐπὶ πολλὰ ἔτη χωρὶς οὐδεὶς δρόμος νὰ κατασκευασθῇ ἐν αὐτῇ. Ἄλλως τε ἐνῶ ἡ διοίκησις ἀπεφάσισε τὴν ἀνέγερσιν στρατῶνος δύναται νὰ ἐξοδεύσῃ ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου σύμφωνα καὶ μὲ τὰς ἀποφάσεις τοῦ Σουλτάνου καὶ οὐχὶ νὰ ἐπαυξήσῃ τὴν δυστυχίαν τῶν κατοίκων δι' ὅλως νέων ἀδίκων φορολογιῶν».

1897 Διαρπαγή οικιών -βιασμοί γυναικῶν

«Φωνὴ τῆς Ἡπείρου» 21 Μαρτίου - 1897.

«Εἰς τὸ χωρίον Μαυροβούνιον οἱ ρεδίφηδες διήρπασαν τὰς οἰκίας καὶ ἠτίμασαν γυναῖκα».

1901 Λήστευσις Σιώζου

«Φωνὴ τῆς Ἡπείρου» 3 Αὐγούστου - 1901.

«Κατὰ τὸν Ἰούλιον ἐληστεύθη ὁ Σιώζος ἀπὸ τὸ Μαυροβούνιον».

«Φωνὴ τῆς Ἡπείρου» 14 Σεπτεμβρίου 1901. - «Διὰ τὴν λήστευσιν τοῦ Σιώζου ἐν Μαυροβουνίῳ τὴν κατὰ τὸν Ἰούλιον γενομένην, δὲν ἀνεκάλυφθησαν οἱ ἔνοχοι. Αἱ ἀρχαὶ κατὰ τὸ εἰωθὸς συνέλαβον ἀγροφύλακας (δραγάτας) καὶ ὠδήγησαν αὐτοὺς εἰς Τσεπέλοβον πρὸς ἀνάκρισιν, τίποτε ὅμως δὲν ἐξηκριβώθη».

1905 Τραυματισμός Μουχτάρη

«Φωνὴ τῆς Ἡπείρου» 9 Σεπτεμβρίου 1905 - «Εἰς Μαυροβούνιον τρεῖς γνωστοὶ ὄπλοφοροῦντες, μεταβόντες εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ μουχτάρη ἐτραυματίσαν αὐτὸν ἐπικινδύνως. Ὀλίγαι δὲ ὑπάρχουσιν ἐλπίδες περὶ τῆς διασώσεώς του».

«Φωνὴ τῆς Ἡπείρου» 23 Σεπτεμβρίου 1905 - «Τὴν παρελθοῦσα ἐβδομάδα δύο ἄτομα ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἓν ἔφερε φόρεμα χωροφύλακος καὶ ὄπλον γκρὰ καὶ τὸ ἄλλο στολὴν ἀρβανιτοβλάχου καὶ δίκαννον ὄπλον, παρουσιάσθησαν περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου εἰς Μαυροβούνιον τοῦ Ζαγορίου καὶ ἐζήτησαν ἓναν κάποιον Σιοσοῦραν κάτοικον τοῦ χωρίου καὶ μουχτάρην λέγοντες ὅτι τὸν ζητεῖ ὁ μουλιαζίμης Χασὰν Τσιάμης. Ἀνύποπτος ὁ δυστυχὴς ἐξῆλθε τῆς οἰκίας του καὶ οἱ ἀναμένοντες αὐτὸν ἠθέλησαν νὰ τὸν ὀδηγήσουν εἰς τὸν προΐσταμένον των εἰς τὴν ἄκραν τοῦ χωρίου, ὅπου τὸν ἐπερίμενεν ὁ Χασὰν δῆθεν. Ὑπωπεύθη ὅμως τὰ πρόσωπα ὁ μουχτάρης καὶ βλέπων ὅτι περιέπεσε εἰς παγίδα ἠθέλησε νὰ φύγῃ. Τότε τοῦ ἔμπηξαν μιὰ μαχαιριὰ εἰς τὰ πλευρὰ οἱ κακοῦργοι καὶ ἐτράπησαν εἰς φυγὴν. Ὁ πληγωμένος Σιοσοῦρας διατρέχει κίνδυνον. Δὲν ἐμάθομεν ἀκόμη ὁποῖοι ἦσαν οἱ ἄνθρωποι καὶ ἂν

τούς ἔβαλεν ὁ Χασάν Τσιάμης διότι λέγουν ὅτι ὁ Ἄγᾶς δὲν τὸν ἔχωνε τὸν μουχτάρην, ἴσως διότι δὲν τοῦ ἔδιδε ἀρκετὸν ξυνόγαλο καὶ βούτυρο καὶ βετούλια «παχίζ».

1907 Σύλληψις Δημογερόντων καὶ προκρίτων

«Φωνὴ τῆς Ἠπείρου» 11 Μαΐου 1907 - «Ὡς γράφουσιν ἐκ Ζαγορίου ὁ Μουδύρης Τσεπελόβου Ἐτέμ Ἐφένδης διέταξε τὴν παρελθοῦσαν ἑβδομάδα τὴ σύλληψιν καὶ ἀποστολὴν εἰς Τσεπέλοβον τῶν Μουχταροδημογερόντων καὶ προκρίτων τῶν χωρίων Μαυροβουνίου καὶ Ἀληζὸτ Τσεφλίκι κατηγορουμένων δῆθεν ὡς λησταποδόχων τῶν ληστῶν καὶ φόνον τοῦ πρὸ μηνὸς παρὰ τὰ χωρία ταῦτα Κιαμὴλ μπέη. Ἄμα τῇ ἀφίξει των εἰς Τσεπέλοβον, ὁ Μουδύρης διέταξεν τὴν κράτησίν των καὶ τοὺς ἔρριψαν εἰς τὰ βρωμερὰ ἀχούρια τοῦ Τσεπελόβου.

Ἀποτεινόμενοι πρὸς τὸν Ἐξοχ. Γενικὸν Διοικητὴν Ἰωαννίνων, ὀρθὸν νομίζομεν εἶναι νὰ συστήσωμεν αὐτῶ, ὅπως διατάξῃ ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸν Μουδύρη ὅπως ἀφίση ἐλευθέρους τοὺς δυστυχεῖς αὐτοὺς καὶ ἀφετέρου δὲ τὰ διάφορα ἀνὰ τὰ χωρία στρατιωτικὰ ἀποσπάσματα ἀντὶ νὰ κάθωνται ἐντὸς τῶν χωρίων καὶ τρώγουν καὶ πίνουν καὶ γλεντοῦν, νὰ καταδιώκωσι κατὰ πόδας τὰ διάφορα κακοποιὰ στοιχεῖα τὰ λυμαινόμενα τὴν τάλαιναν Ἠπειρον».

Βιβλιογραφία γιὰ τὸ Μαυροβούνι

(Επιμέλεια Χαρίλ. Γ. Γκούτου)

- Φ. Πουκεβίλ, Ταξίδι στὴν Ελλάδα, τὰ Ἠπειρωτικά, 1994 σελ. 148, 150 (Διαπιστώσεις του στο 1810 περίπου. Κάθε οἰκία ἢ οἰκογένεια εθεωρεῖτο ὅτι εἶχε 5 μέλη)

Μαυροβούνι: κατοικεῖται ἀπὸ 50 οἰκογένειες χριστιανῶν Ἑλλήνων.
(Δηλαδή $50 \times 5 = 250$ κάτοικοι)

- Π. Αραβαντινός, χρονογραφία τῆς Ἠπείρου, τ. Β' 1856, σελ. 332
Μαυροβούνι = οἰκοὶ 21, στέφανα 63 (δηλ. $21 \times 5 = 105$ κάτοικοι) ομιλοῦν ἑλληνικά.

Τὸ χωριὸ εἶναι ἐλεύθερο (ὄχι τσιφλίκι) καὶ υπάγεται στὴν ἐπισκοπὴ Βελλᾶς.
(Βάσει ἀπογραφῆς του 1845)

- Μ. Κοκολάκης, τὸ ὕστερο Γιαννιώτικο πασαλίκι, 2003, σελ. 439,
Μαυροβούνι: 1874, κάτοικοι 290, 1895 κάτοικοι 262 (ἄρρενες 115, θήλειες 147), 1913 κάτοικοι 205 (ἄρρενες 73, θήλειες 132)

- Β. Ζώτος Μολοσσός, Ἠπειρ. μελέται, τ. Δ' τχ β', 1882 σελ. 94.
Μαυροβούνιον 1 ὥρα ἀπὸ Ἀληζὸτ τσιφλίκι, χωριὸν με 30 οἴκους ἑλλ. χριστ.

- Ι. Λαμπρίδης, Ἠπειρ. μελετήματα, τχ Η' 1889

Απὸ τὸ ΙΔ' αἰῶνα τουλάχιστον, υπαγόταν στο Δ. Ζαγόρι, ἢ Πάπιγκο καὶ τὸ Μαυροβούνι (σελ.39) στο ὁποῖο υπάρχει καὶ γραμματοδιδασκαλεῖο (σελ. 55). Του Μαυροβουνίου καὶ ἄλλων 4 γειτονικῶν χωριῶν «αὶ στέγαι των οἰ-

κιών υπό κεράμων, παρά την λίμνην Αρτσίστης κατασκευαζομένων, καλύπτονται” (σελ.10). Οι προσπάθειες του Αλή Πασά να κάμει τσιφλίκια του το Μαυροβούνι και τα Ραβένια απέτυχαν (τχ Θ', 1889 σελ. 74).

• **Φωνή της Ηπείρου**, φ. της 5.11.1893: “Εξακολουθών την πορείαν μου από Καλπάκι εις Κόνιτσαν, διέρχομαι διά μέσου του Μεσοβουνίου, χωρίου αποτελούντος μετά των δύο Ραβενίων, Άνω και κάτω, του Μαυροβουνίου και Αληζώτ Τσιφλικίου την οπισθοφυλακήν του Ζαγορίου. Από εδώ βλέπω προς ανατολάς, διακρίνω υπερήφανα τα βουνά της Μπάγιας, του Παπίγκου το βουνό, του οποίου χιονοσκεπής πάντοτε είνε η κορυφή”.

Οικογένειες στο χωριό 1890-1900

(Μαρτυρία Καλλιόπης Τούφα και Όλγας Ρέβα)

Βαρζώκα 3. Γκελέζη 3. Δόση (Κολιδόση) 3. Ζήμου 3. Ζώη 1. Καλησώρη 1. Μαλάμη 1. Μάτση 1. Μίσσιου 1. Νάκου 3. Νικολού 2. Παπαγιάννη 3. Παπαχαράλαμπου 1. Πάσιου 4. Πλέκα 2. Πρωτόπαππα 1. Ράππου 3. Ρέβα 2. Σιουσούρα 2. Σιωζόπουλου 2. Σιώμου 3. Στεργίου 2. Στόλη 2. Μεντή 1. Τάτση 1. Τέτσικα 2. Τούφα 1. Τσεμπέρη 1. Τσίκα 4. Τσουμάνη 3. Χασιώτη 2.

Αν λάβουμε υπόψη τα Μητρώα Αρρένων, βλέπουμε εκεί το επίθετο Παπαδόπουλος.

Επίσης, από αφήγηση της γιαγιάς μου Καλλιόπης Τούφα, βλέπουμε ότι υπήρχαν και τα επώνυμα Ζορμπά και Χαρίση. Οι περισσότερες οικογένειες ήταν πολυμελείς μέχρι και δέκα παιδιά. (μέσος όρος 5).

Σε ένα σπίτι μπορεί να έμενε μια οικογένεια, αλλά μπορεί να έμεναν και δύο.

Οι Γκαλαίοι

Οι Γκαλαίοι ήταν δυο αδέρφια τσελιγκάδες την εποχή της τουρκοκρατίας, που είχαν μαντριά στην Παιγνίδα όπου έβοσκαν και τα κοπάδια τους.

Αυτοί, εκτός από τις κτηνοτροφικές τους ασχολίες, επιδίidonταν και σε ληστρικές πράξεις.

Ζάπωναν χωράφια με το «έτσι το θέλω», άρπαζαν πρόβατα κ.ά.

Μια φορά έπιασαν το Γεροπλατανίτη γιατρό Κέντρο ή Σκουλαρίκα. Αυτός κυκλοφορούσε καβάλα στ' άλογο και φορούσε ένα σκουλαρίκι· του το είχαν βάλει μόλις γεννήθηκε γιατί όσα παιδιά είχε κάνει η μάνα του πέθαναν. Κατά τη λαϊκή δοξασία, με το σκουλαρίκι σταματούσε το θανατικό...

Οι Γκαλαίοι, επειδή ήξεραν πως ο Σκουλαρίκας είχε χρήματα, του έκαναν έρευνα, βρήκαν επάνω του ένα σακουλάκι με νομίσματα, του το πήραν και τον άφησαν ελεύθερο.

Ο γιατρός όμως, τους την έσκασε· τα νομίσματα ήταν κάλπικα...

Μετά απ' αυτό, έκαναν άλλο μεγαλύτερο «κατόρθωμα» σφάζοντας δυο αδέρφια (άνδρα και γυναίκα) από το Λαχανόκαστρο, που περνούσαν με τα

ζώα φορτωμένα για το χωριό τους. Όταν οι δικοί τους είδαν τα ζώα χωρίς πράγματα και συνοδούς στο χωριό, ειδοποίησαν την τούρκικη αστυνομία και τότε έγινε έρευνα από όλους τους κατοίκους του χωριού στη «Σκάλα» όπου βρέθηκαν τελικά τα πτώματα. Ύστερ' απ' αυτό οι Γκαλαίοι αφορίστηκαν και χάθηκαν. Μια κοπέλα έμεινε απ' αυτούς, που την παντρεύτηκε ο Νότας (Παναγιώτης Βαρζώκας).

Αυτά μου τα διηγήθηκε η μάκω Ρέβω (Όλγα Ρέβα).

Πριν 122 χρόνια

Γυμνασιόπαιδο πριν εξήντα χρόνια, ανασκαλίζοντας μια μέρα το σεντούκι της γιαγιάς μου, βρήκα παραμερισμένο σε μια άκρη ένα βιβλίο μικρού μεγέθους, δεμένο με χοντρά εξώφυλλα. Αρχίζει από τη σελίδα 201 από το κεφάλαιο ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ Ν. και τελειώνει με το κεφ Ω. Όπως μου εξήγησε η γιαγιά, αυτό το βιβλίο ανήκε στην αδερφή της Αναστασία που σπούδασε δασκάλα στο Αργυρόκαστρο πριν το 1900.

Έξυπνος και προοδευτικός ο προπάππος μου κατάφερε να παραμερίσει όλα τα εμπόδια που επέβαλαν στην κλειστή κοινωνία του χωριού τα συντηρητικά ήδη εκείνης της εποχής και να στείλει την κόρη του για σπουδές στο Διδασκαλείο...

Μπορεί αυτό το ταπεινό, κιτρινωμένο από το χρόνο βιβλίο, που διηγείται τις περιπέτειες του πολυμήχανου Οδυσσέα στην Ομηρική γλώσσα, να μην έχει για τους πολλούς μεγάλη αξία. Για μένα αποτελεί ένα μικρό κειμήλιο που με συνδέει συναισθηματικά με τους προγόνους μου και δε θα ήθελα καν, να κάνω δημόσια μνεία της ύπαρξής του, αν δεν υπήρχαν στην τελευταία άγραφή σελίδα κάποια ονόματα με καλλιγραφικά γράμματα. Είναι τα ονόματα των κοριτσιών που σπούδασαν με την αδερφή της γιαγιάς μου και τα αναφέρω παρακάτω μήπως ξυπνήσουν κάποιες μνήμες μερικών παλιών και ως μνημόσυνο σ' εκείνες τις ελληνίδες που στα σκοτάδια τς τουρκοκρατίας συνέβαλαν με τη γνώση και τον φλογερό πατριωτισμό τους στη φώτιση των νεότερων γενεών:

Βαρβάρα Οικονόμου εκ Βερατίου - Βασιλική Περονίδου εκ Λυσίτσης - Λευκοθέα Μπάκα εκ Γρεβενών - Μαρία Σουλιώτου εξ Ιωαννίνων - Ασπασία Θεόδωρου εκ Δουβιάνης - Ιωάννα Δημητρίου εκ Δουβιάνης - Αγγελική Βαρζώκα εκ Μαυροβουνίου - Αικατερίνη Μπούντα εκ Ελβασανίου - Βασιλική Τάτση εκ Δελβίνου - Μαρία Στόγια εκ Παραμυθίας - Αικατερίνη Χαλκιοπούλου εκ Παραμυθίας - Κωνσταντία Καλτσονίδου εκ Βησσάνης - Καλλιόπη Λάππα εκ Πρεβέζης - Αθηνά Καζαντζή εκ Δελβίνου - Παρασκευή Σακκά εξ Ιωαννίνων - Ασπασία Ηγουμενίδου εκ Δουβιάνης - Φωτεινή Τσάβα εκ Νιβάνης - Χαϊδίτσα Ρούμπη εκ Ναγοπυλών - Πολυξένη Πέσσα εκ Δοξατίου - Ελένη Κολοβού εκ Βίτσης - Αναστασία Πανταζή Τούφα εκ Μαυροβουνίου

1889: Δώρον Αικατερίνης Μπούντα προς ανάμνησιν.

Ο Φόνος του Νικόλα Σιώμου

Τον Σεπτέμβρη του 1925 δυο ληστές, ο Ζήδρος και ο Τούσιας πήγαν στο σπίτι του Νικόλα Σιώμου που είχε γυρίσει από την Αμερική και μπροστά στην γυναίκα του Ευρύκλεια και την κουνιάδα της Παπαζήμαινα, τον πυροβόλησαν χωρίς εκείνες να μπορέσουν να τους εμποδίσουν.

Οι δυο γυναίκες έβαλαν τις φωνές και οι ληστές έφυγαν αφήνοντας τον Νικόλα αιμόφερτο. Έφεραν από τα Α. Ραβένια το γιατρό Φωτιάδη ο οποίος διαπίστωσε το θάνατο.

Αργότερα οι ληστές πιάστηκαν από την Αστυνομία και οι δύο γυναίκες τους αναγνώρισαν. Δικάστηκαν σε θάνατο και πριν εκτελεστούν προσπάθησε η Βρύκλω να μάθει απ' αυτούς την αλήθεια, δηλαδή αν έκαναν το φόνο γιατί ήθελαν χρήματα ή τους έβαλαν κάποιιοι για άλλους λόγους. Δεν αποκάλυψαν τίποτε και η τελευταία τους επιθυμία, πριν εκτελεστούν, ήταν να καπνίσουν από ένα τσιγάρο.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ ΩΣ ΤΟ 1940

Από την τουρκική κατάκτηση ως την απελευθέρωση (1913) οι Μαυροβουνιώτες, όπως και οι Ζαγορίσιοι των άλλων χωριών, ζούσαν με το φόβο των ληστειών, την καταπίεση του δυνάστη, τη μεγάλη φορολογία, όπως είδαμε σε προηγούμενο κεφάλαιο και την ανασφάλεια. Μόνο την εποχή που κυβερνούσε ο περιβόητος Αλή Πασάς με σιδερένα πυγμή “το δοβλέτι”, επικράτησε τάξη και ηρεμία στον τόπο. Πάταξε ληστές, εξόντωσε άρπαγες και ατίθασους μπέηδες, επάνδρωσε με φρουρές τα φυλάκια στους δρόμους εξασφαλίζοντας την ελεύθερη κίνηση στα καραβάνια των εμπόρων κ.α.

Χαρακτηριστικό είναι το ποίημα του Χατζή Σεχρέτη από την “Αληπασιάδα”. Παραθέτουμε ένα τετράστιχο:

*«Κοίτα πως τα 'φερε ο καιρός, πως τά 'φεραν οι χρόνοι,
να παίζει ο λύκος με τ' αρνί κι ο μπούφος με τ' αηδόνι...»*

Παρ' όλα αυτά δεν σταμάτησαν τις προσπάθειές τους για καλύτερευση της ζωής τους. Άρχισαν τα ταξίδια προς την Μ. Ασία και τις διάφορες χώρες των Βαλκανίων, (κυρίως στη Ρουμανία) αφού ήταν υπήκοοι της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, για να καζαντίσουν, όπως έλεγαν.

Στις αρχές το 20^{ου} αιώνα κάποιοι χωριανοί μας... ανακάλυψαν και την Αμερική ταξιδεύοντας κι εκεί. Πολλοί ταξίδευσαν στο εσωτερικό Θεσσαλονίκη, Σέρρες, Τζουμαγιά, Αθήνα, Πάτρα. Το όνειρό τους ήταν να στέλνουν χρήματα στις οικογένειές τους, να χτίζουν σπίτια με περισσότερες ανέσεις από τα παλιά στο χωριό και να μισθοδοτούν δασκάλους για την μόρφωση των παιδιών τους.

Στο χωριό έμειναν οι μεγάλοι σε ηλικία και τα γυναικόπαιδα. Στυλοβάτης του σπιτιού ήταν η γυναίκα που τεκνοποιούσε, μεγάλωνε τα παιδιά και

φρόντιζε για όλες τις δουλειές στο σπίτι, στο χωράφι, στο στάβλο με τα οικόσιτα ζώα κ.α.

Δεν προλάβαιναν να χαρούν τη συζυγική ζωή τα νιόπαντρα και χώριζαν με τον καημό στα φυλλοκάρδια τους. Έφευγαν οι άντρες νιοί με την ελπίδα να γυρίσουν καζαντισμένοι και πολλοί δεν γύρισαν, αφήνοντας αγιάτρευτες πληγές στους δικούς τους. Γι' αυτό η λαϊκή μούσα τραγουδούσε με πολλή πίκρα την ξενιτιά: "Η ξενιτιά, η ορφανιά, η πίκρα και η αγάπη, τα τέσσερα ζυγίστηκαν, το ποιο θέλει βαρύνει· βαρύτερ' είν' η ξενιτιά, τα έρημα τα ξένα".

«Ξενιτεμένο μου πουλί και παραπονεμένο

η ξενιτιά σε χαίρεται κι εγώ έχω τον καημό σου...»

Και το παράπονο της κόρης που θέλουν να την παντρέψουν με ταξιδεμένο στην Αμερική:

«Μη με στέλνεις μάνα μ' στην Αμερική,

γιατί θα μαραζώσω και θα μείνω εκεί.

Δολάρια δε θέλω, πώς να σου το πω,

κάλλιο ψωμί, κρομμύδι κι αυτόν που αγαπώ...»

Μετά την απελευθέρωση των Ιωαννίνων στις 21 Φλεβάρη του 1913 ήρθε επιτέλους και στα χωριά μας η πολυπόθητη λευτεριά ύστερα από δουλεία πανταχοσίων χρόνων. Στρατιωτικές δυνάμεις του Αλή Ριζά στρατοπέδευσαν στα Άνω Ραβένια χρησιμοποιώντας και τη Θωμαΐδειο Σχολή για νοσοκομείο, όπου νοσηλεύονταν Τούρκοι τραυματίες και ασθενείς. Πολλοί απ' αυτούς άφησαν εκεί τα κόκαλά τους. Κυνηγημένοι από τον ελληνικό Στρατό δεινοπάθησαν και όπως αφηγούνταν οι γεροντότεροι του χωριού, Τούρκοι στρατιώτες περιφέρονταν στα σπίτια πεινασμένοι και ζητούσαν λίγο ψωμί (εκ μεκ).

Τον Μάρτη του 1913 αποχώρησαν και οι τελευταίοι Τούρκοι για να ενσωματωθεί και η πολυβασανισμένη Ήπειρος στον κορμό της Μητέρας Ελλάδας. Στις εκλογές που έγιναν στην ελεύθερη πια περιοχή μας από το 1915, για ένα διάστημα οι χωριανοί μας ψήφισαν στο εκλογικό τμήμα Α. Ραβενίων.

Πριν καλά-καλά νιώσει ο κόσμος του χωριού μας και της γύρω περιοχής τη λευτεριά του, άλλος κατακτητής πρόβαλε από τα βορειοδυτικά σύνορα. Με τον Α' παγκόσμιο πόλεμο, ιταλικές δυνάμεις κατέλαβαν την περιοχή μας και το 1917-18 ο τόπος μας έζησε υπό ιταλική κατοχή. Από την αποχώρηση των Ιταλών ως το Φθινόπωρο του 1940, πολίτες πλέον του Ελληνικού κράτους οι χωριανοί μας έζησαν μια περίοδο ειρήνης, αλλά με τα πολιτικά πάθη οξυμμένα στα χωριά μεταξύ Βενιζελικών και Βασιλοφρόνων και τη δικτατορία Μεταξά. Όλα αυτά φυσικά επηρέαζαν και τους χωριανούς μας. Δεν ήταν μακριά από το χωριό μας, άλλωστε, το Καλπάκι, όπου ο Μεταξάς και οι προηγούμενοι δικτάτορες είχαν εγκαταστήσει το πειθαρχικό στρατόπεδο για τους αντιφρονούντες δημοκρατικούς πολίτες και τους Κομμουνιστές. (Απ' αυτό πέρασε και ο μετέπειτα πρωτοκαπετάνιος του Ε.Λ.Α.Σ Άρης Βελουχιώτης).

Σ' αυτό το διάστημα η εσωτερική μετανάστευση για εύρεση δουλειάς συνεχίστηκε για τους άνδρες και αργότερα για ολόκληρες οικογένειες. Έτσι

φτάνουμε στον Οκτώβρη του 1940 που έγινε η απρόκλητη επίθεση των Ιταλών στη χώρα μας, με τις βαριές συνέπειες για την περιοχή μας, αφού το χωριό μας βρίσκεται στην παραμεθόριο και το κατέλαβαν οι Ιταλοί τις πρώτες μέρες.

Άλλοι λόγω κατατρεγμών, άλλοι γιατί η μοίρα των Ζαγορίσιων τους ανάγκασε να φύγουν για τα ξένα, οι Μαυροβουνιώτες, όπως αναφέραμε και πιο πάνω, σκόρπισαν σε διάφορες περιοχές μέσα και έξω από τη χώρα μας. Πολλοί προτίμησαν τα “ψωμοτόπια” της Μακεδονίας (Περιοχή Σερρών). Ορισμένοι αλλοίωσαν ή άλλαξαν και τα επώνυμά τους και αποκόπηκαν από το χωριανικό κορμό· αφομοιώθηκαν με άλλους στα μέρη που εγκαταστάθηκαν κι έτσι χάθηκαν, αφήνοντας σπίτια, που οι πρόγονοί τους ή οι ίδιοι έχτισαν με μύριους κόπους, να γίνουν “λιθοσωριές”, χωράφια που κατάντησαν μπαϊρία, οικόπεδα που καταπατήθηκαν από άλλους ή παραμένουν αζήτητα και “περιμένουν” μάταια τους άσπλαχνους νοικοκυραίους.

Μελαγχολεί κανείς βλέποντας τα ερειπωμένα σπίτια που κάποτε στέγαζαν πολυμελείς οικογένειες και έσφυζαν από ζωή...

Σήμερα είναι δύσκολο να βρει κάποιος τις ρίζες καταγωγής του γιατί με τις ανακατατάξεις που έγιναν από την τουρκοκρατία και μετέπειτα “έχασε η μάνα το παιδί και το παιδί τη μάνα”. Εμείς δημοσιεύοντας στο βιβλίο μας ονόματα από το Μητρώο της Κοινότητας, ονόματα ταξιδεμένων χωριανών κ.λ.π. νομίζουμε ότι θα συνεισφέρουμε, έστω στο ελάχιστο, στην έρευνα όσων ενδιαφέρονται να βρουν τις πατρογονικές τους ρίζες.

Σ’ αυτή την προσπάθειά μας, ανακαλύψαμε κάποιον από τους πολλούς χωριανούς μας που έφυγε πριν από πολλά χρόνια για τη Μακεδονία.

Είναι από το μεγάλο σόι των Στολαίων που σήμερα δεν υπάρχει στο χωριό μας. Να πως έχει το ιστορικό:

Καλοκαίρι, αντάμωσα στο χωριό ένα ζευγάρι νέων από τη Θεσσαλονίκη. Μου είπαν ότι ο πατέρας του νέου καταγόταν από το χωριό μας και το επώνυμό του ήταν Αναγνώστου. Εγώ του απάντησα ότι δεν υπήρχε τέτοιο επώνυμο στο χωριό και τον πήγα στο κοινοτικό γραφείο να δούμε το Μητρώο. Τότε μου λέει ότι ο προπάππος του λεγόταν Στόλιος και είχε φύγει πριν από πολλά χρόνια. Πράγματι στο Μητρώο υπάρχει αυτό το επώνυμο. “Έτσι λοιπόν βρέθηκε κάποιο στοιχείο. Γράφοντας τούτο το βιβλίο ζήτησα από τον Δήμο (αυτό είναι το όνομα του νέου) να μου στείλει ό,τι γνώριζε ο πατέρας του για το σόι του κι εκείνος αναποκρινόμενος έστειλε τις πιο κάτω πληροφορίες:

Στόλιος Παναγιώτης του Γεωργίου ή Αθανασίου

Σε ηλικία 25 ετών, το έτος 1850, έφυγε από το χωριό του Μαυροβούνι Ιωαννίνων, ο Παναγιώτης Στόλιος του Γεωργίου ή του Αθανασίου (δε γνωρίζει ο πατέρας μου το ακριβές πατρώνυμο), μαζί με δύο ακόμη συγχωριανούς του, το επίθετο του ενός ήταν Αλευράς, ενώ του άλλου δεν το γνωρίζει, και επειδή αποτελούσαν μία ομάδα αντίστασης κατά των Τούρκων, αυτοί τους

καταδίωξαν και μετά από πεζοπορία κατέληξαν σε ένα χωριό βορειοανατολικά της πόλης των Σερρών, το σημερινό Εμμανουήλ Παππά, που πήρε το όνομα του από τον αγωνιστή και μεγάλο χορηγό της Επανάστασης, Εμμανουήλ Παππά, το οποίο την εποχή εκείνη λεγόταν Δοβίστα (τούρκικη ονομασία). Το χωριό αυτό βρίσκεται στις παρυφές του όρους Μενοικίου και για το λόγο αυτό το διάλεξαν, ώστε σε περίπτωση κινδύνου από τους Τούρκους να μπορούν να καταφύγουν και να κρυφτούν στο βουνό.

Έπειτα από δύο-τρία χρόνια από την εγκατάστασή τους εκεί και αφού διαπίστωσαν ότι δεν υπήρχε κίνδυνος Τούρκων, ο Παναγιώτης Στόλιος εγκατέλειψε τη Δοβίστα και εγκαταστάθηκε νοτιότερα στο χωριό Σαρμουσακλή (τούρκικη ονομασία) σημερινή Πεντάπολη, που βρισκόταν σε πιο επίπεδη και ευφορότερη περιοχή, σε απόσταση περίπου 3 χιλιομέτρων από τη Δοβίστα. Εκεί ασχολήθηκε με το επάγγελμα του φούρναρη και έκανε γνωριμίες με τους κατοίκους του χωριού, όπου και παντρεύτηκε μιά κοπέλα του χωριού, την Παναγή Τακούδα και απέκτησε 4 παιδιά, το Γεώργιο, τη Βασιλική, τη Μαριγώ και τον Αθανάσιο.

Ήταν πολύ εργατικός άνθρωπος και όπως έλεγε η προγιαγιά μου στον πατέρα μου, παρακαλούσε το Θεό να του δώσει μιά δουλειά να δουλεύει μέρα και νύχτα και να μη χορταίνει δουλειά.

Κατά το 1860 όταν πρωτοκαλλιεργήθηκε ο καπνός στην περιοχή, παράτησε το φούρνο όπου δούλευε και ασχολήθηκε εντατικά με την καπνοκαλλιέργεια και δημιούργησε μεγάλη περιουσία.

Πέθανε το 1898 σε ηλικία 73 ετών.

Αλλαγή επωνύμου από Στόλιος σε Αναγνώστου

Πολιούχος άγιος του χωριού Σαρμουσακλή (σημερινό Δημοτικό Διαμέρισμα Πεντάπολη του Δήμου Εμμανουήλ Παππά του νομού Σερρών) ήταν και είναι ακόμη και σήμερα, ο άγιος Αθανάσιος. Την ημέρα της γιορτής του, 18 Ιανουαρίου, ερχότανε στο χωριό να λειτουργήσει, ο Δεσπότης Σερρών από τις Σέρρες όπου κατοικούσε. Η μετακίνηση γινότανε με τα ζώα και κάποια χρονιά κατά τη διαδρομή από τις Σέρρες στο Σαρμουσακλή, μιά απόσταση περίπου 14 χιλιομέτρων, ο Δεσπότης συζητούσε με τους κατοίκους του χωριού που τον συνόδευαν διάφορα θέματα σχετικά με τη θρησκεία και τη λατρεία του Θεού και ανάμεσα στους υπόλοιπους ήταν και ο γιος του Παναγιώτη Στόλιου, ο Αθανάσιος. Ο Δεσπότης εντυπωσιασμένος από τις γνώσεις και τη θερμή πίστη του Αθανασίου Στόλιου, κατά την ημέρα της γιορτής του Αγίου Αθανασίου, στην εκκλησία του χωριού, άλλαξε το επίθετό του

από Στόλιος και τον ανακήρυξε σε αναγνώστη του βιβλίου του Αποστόλου δίνοντάς του το επίθετο Αναγνώστου, το οποίο συνεχίζεται μέχρι και σήμερα*.

Και άλλος συμπατριώτης μας

Το καλοκαίρι του 2009 ήρθε από τις Σέρρες, για προσκύνημα στο χωριό μας, μετά από πολλά χρόνια, η Ευδοκία Πάσιου με την κόρη της Ντίνα και το γαμπρό της Βασίλη Γιαραμαζίδη. Ζητήσαμε να μας στείλουν κάποια στοιχεία για τους ταξιδεμένους χωριανούς μας και ανταποκρίθηκαν στέλνοντας τα εξής:

“Σας κάνω γνωστά και λίγα πράγματα από τη ζωή των ανθρώπων αυτών και την ταλαιπωρία την οποία υπέστησαν εκείνα τα χρόνια για να μπορέσουν να επιβιώσουν μακριά από τον τόπο τους. Μπορεί να ήταν μια εσωτερική μετανάστευση, αλλά ήταν δύσκολα χρόνια.

Ο Πάσιος Δημήτριος του Μάρκου και της Στασινής, αρτοποιός, γεννήθηκε στο Μαυροβούνι Ιωαννίνων κατά το έτος 1880. Από μικρός ακόμη ήταν εσωτερικός μετανάστης και εξασκούσε το επάγγελμα του αρτοποιού. Τον ακολουθούσε και ο γιος του Ιωάννης Πάσιος του Δημητρίου αρτεργάτης, γεννηθείς το 1919 στο Μαυροβούνι Ιωαννίνων από τον πρώτο γάμο του Δημητρίου Πάσιου.

Στην αρχή πήγε για λίγο στην πόλη των Ιωαννίνων σαν αρτεργάτης και αργότερα έφυγε μακριά για εκείνη την εποχή στο Ν. Σερρών και συγκεκριμένα στην Ηράκλεια Σερρών, μια μικρή κωμόπολη, όπου άνοιξε δικό του φούρνο. Για πολύ καιρό ήταν αγνοούμενοι. Η οικογένειά του ζούσε στο Μαυροβούνι μέχρι το 1945. Το 1945 η γυναίκα του από το δεύτερο γάμο του Κωνσταντινιά το γένος Μασούρα, μαζί με την κόρη της Ευδοκία Πάσιου του Δημητρίου, αναγκάστηκε, όταν έμαθε πού βρίσκονται αμφότεροι, να μεταβούν στην Ηράκλεια Σερρών με τα πενιχρά μέσα της εποχής και να ζήσουν όλοι μαζί στην Ηράκλεια, όπου και απεβίωσαν, ο μεν Δημήτριος Πάσιος το 1964 και η Κωνσταντινιά το 1974. Στην Ηράκλεια βρίσκονται οι τάφοι τους.

Η Ευδοκία Πάσιου γεννήθηκε το 1927 στο Μαυροβούνι. Στην Ηράκλεια παντρεύτηκε με τον Χρήστο Γανωτή κάτοικο Ηράκλειας. Σήμερα ζει μόνο η Ευδοκία Πάσιου και τα τέκνα της Πασχάλης και Κωνσταντινιά.”

* Στα μητρώα της Κοινότητας είναι Στόλης.

ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ ΤΟΥ 1940

Στις 4 Αυγούστου 1936 ο βασιλιάς Γεώργιος Β΄ τοποθέτησε τον Ι. Μεταξά να κυβερνήσει την Ελλάδα. Η Μεταξική Κυβέρνηση κατάργησε το Σύνταγμα, διέλυσε τη Βουλή, απαγόρευσε τη λειτουργία των κομμάτων, φίμωσε τα Συνδικάτα, ξεκαθάρισε Στρατό και Διοικητικές Υπηρεσίες από όλα τα δημοκρατικά ή ύποπτα για το καθεστώς στοιχεία. Οργάνωσε τη νεολαία με βάση τα πρότυπα των χιτλερικών νεολαιών (Ε.Ο.Ν). Επιβλήθηκε παντού λογοκρισία και ο υπουργός Ασφάλειας Μανιαδάκης οργάνωσε τη μυστική Αστυνομία στα πρότυπα της Γκεστάπο, υποβάλλοντας τους αντιφρονούντες σε άγρια βασανιστήρια: ξυλοδαρμούς, πάγος, ρετσινόλαδο, εξορίες, φυλακίσεις...

Στο μεταξύ μαύρα σύννεφα άρχισαν να σκεπάζουν τον ουρανό της Ευρώπης. Στην Ισπανία, με τη βοήθεια Χίτλερ και Μουσολίνι, ο Φράνκο το 1936 επέβαλε στυγνή δικτατορία στη χώρα του. Το 1938 ο Χίτλερ κατέλαβε αμαχητί την Αυστρία και ως το 1940 είχε κυριεύσει Τσεχοσλοβακία, Πολωνία, Γαλλία.

Υπόγραψε με τον ομογάλακτό του Μουσολίνι “το χαλύβδινο Σύμφωνο” και προχωρούσε ακάθεκτος για την κατάληψη όλης της Ευρώπης. Ο Μουσολίνι στις 7/4/38 εισέβαλε στην Αλβανία και χωρίς μεγάλη αντίσταση κατάκτησε τη χώρα. Σ’ αυτή την κατάσταση που δημιουργήθηκε, ο Μεταξάς βρέθηκε μεταξύ “σφύρας και άκμωνος”. Προσπαθούσε να ισορροπήσει την πολιτική του μεταξύ Γερμανών με την συμπάθειά του στον ομοϊδεάτη του Χίτλερ και των Άγγλων που είχαν υποχείριό τους το βασιλιά. Από την άλλη μεριά ο Μουσολίνι, που ανυπομονούσε να μπει στο χορό του πολέμου για να εισπράξει το μερίδιό του από τις κατακτήσεις του Άξονα, άρχισε τις προετοιμασίες και τις προκλήσεις κατά της χώρας μας. Κατασκεύασε δρόμους στην Αλβανία, που έφταναν ως τα ελληνοαλβανικά σύνορα, και κλιμακώνοντας τις προκλητικές ενέργειες έφτασε στο εγκληματικό συμβάν του τορπιλισμού του καταδρομικού “Ελλη” στην Τήνο το Δεκαπενταύγουστο το 1940.

Παρόλο που το Μεταξικό καθεστώς με την λογοκρισία του δεν επέτρεψε να γίνει κάποιο σχόλιο για το “αγνώστου εθνικότητας” υποβρύχιο, που έριξε την τορπίλη, το αισθητήριο του λαού εντόπισε τον ένοχο, ο οποίος εκδηλώθηκε τα χαράματα της 28ης Οκτώβρη με το εκβιαστικό τελεσίγραφο.

Στις 3 τα χαράματα ο Ιταλός πρεσβευτής, Γκράτσι, ξυπνώντας το Μεταξά, ζήτησε κατ’ εντολή του Μουσολίνι, να επιτραπεί στα ιταλικά στρατεύματα που βρίσκονταν στην Αλβανία, να περάσουν τα σύνορα, και να καταλάβουν κάποια στρατηγικά σημεία στη χώρα μας.

Ο Μεταξάς σταδμίζοντας την κατάσταση, αρνήθηκε και οι ιταλικές δυνάμεις, πριν να λήξει το τηλεσίγραφο, παραβιάζοντας τα σύνορα, επιτέθηκαν στα ακριτικά φυλάκια.

Ο λαός αγανακτισμένος από τις προκλητικές ενέργειες των Ιταλών, όπως αναφέραμε και πιο πάνω, έχοντας υπόψη το πρόσφατο επεισόδιο της Τήνου και όντας καταπιεσμένος, από την τετράχρονη δικτατορία, ξεσηκώθηκε σύσσωμος να υπερασπιστεί τα πάτρια. Ο ενθουσιασμός με τον οποίο όρμησε στην πρώτη γραμμή μπορεί να συγκριθεί με την ασυγκράτητη πίεση του ατμού που ξεπετιέται από ένα δοχείο με βραστό νερό το οποίο πιεζόταν πολλή ώρα με το βαρύ καπάκι...

Η ΙΤΑΛΙΚΗ ΕΙΣΒΟΛΗ

Με την εισβολή των Ιταλών στην Ελλάδα τα χαράματα της 28/10/1940, παρά την διαταγή του Γεν. Στρατηγείου για σύμπτυξη της VIII Μεραρχίας στη γραμμή Αράχθου (ρίχνοντας μερικές τουφεκιές στην παραμεθόριο για την τιμή των όπλων), ο Δ/τής της Χαρ. Κατσιμήτρος αποφάσισε να αντιτάξει άμυνα στην περιοχή Καλπάκι - Γκραμπάλα έχοντας εμπιστοσύνη στους στρατιώτες του που στην πλειοψηφία τους ήταν Ηπειρώτες.

Το καλοκαίρι του 1940 μονάδες, της Μεραρχίας έκαναν ασκήσεις με εικονικά πυρά στο χωριό μας και λόγω του ότι τα υψώματα του χωριού (807 υψομ.) έχουν στρατηγική σημασία άνοιξαν και χαρακώματα σε επίκαιρα σημεία. Στο χαγιάτι της εκκλησίας και σε αποθήκες, είχαν μεταφερθεί πυρομαχικά γιατί η συμπεριφορά της Ιταλίας έδειχνε ότι σύντομα θα είχαμε επίθεση από το Μουσολίνι. Ωστόσο με την εισβολή των Ιταλών στις 28/10 το στρατ. τμήμα εσπευσμένα εγκατέλειψε το χωριό μεταφέροντας και τα πυρομαχικά στα μετόπισθεν. Η σάλπιγγα έδωσε το σύνθημα της αποχώρησης και ταυτόχρονα πληροφορήθηκε ο κόσμος την επίθεση των Ιταλών.

Έλληνες στρατιώτες του 1940 (με το γουρουνάκι ο Παν. Τούφας ή Τουφίδης).

Όπως γράφουμε σε άλλη σελίδα, οι κάτοικοι του χωριού μας πήραν ό,τι μπόρεσαν και έφυγαν για το Ζαγόρι.

Στις 30/10 μονάδες της 23^{ης} ιταλικής Μεραρχίας "FERARA" ερχόμενες από το Πωγόνι (Ρουψιά-Γεροπλάτανο) έφτασαν στο χωριό μας όπου είχε τις προφυλακές της η 8^η Μεραρχία. Το μικρό τμήμα του ελληνικού στρατού που είχε μείνει στο χωριό, από το ύψωμα του Αϊ Λιά προσπάθησε με πυρά πολυβόλων να επιβραδύνει την προέλαση των Ιταλών δίνοντας καιρό στους δικούς μας για άμυνα στα υψώματα Γκραμπάλας - Καλπακίου. Έτσι, αφού δεν βρήκαν μεγάλη αντίσταση οι Ιταλοί, κατέλαβαν το χωριό μας και τη γύρω περιοχή (Α. Ραβένια, Μεσοβούνι κ.α)

Με μεγάλοςωμα μουλάρια μετέφεραν αφθονία πολεμικού υλικού, ακόμα και πυροβόλα για να κανονιοβολούν τα υψώματα της Γκραμπάλας όπου κατεύθυναν την επίθεσή τους. Στον Αϊ Λιά και στην Ψηλόρραχη τοποθέτησαν παρατηρητήρια απ' όπου κατόπτευαν όλη την περιοχή.

Στις 2/11 μετά από φοβερό βομβαρδισμό αεροπορίας, πυροβολικού, όλμων κ.λ.π οι Ιταλοί εξαπολύουν λυσσώδη επίθεση στη Γκραμπάλα καταφέροντας να ανέβουν στο ύψωμα. Την επόμενη 3/11 με βροχερό καιρό γίνεται αντεπίθεση του ελληνικού στρατού και με τη χρήση χειροβομβίδων και της λόγχης ανακαταλαμβάνεται η Γκραμπάλα. Απώλειες Ελλήνων 8 νεκροί και 27 τραυματίες. Ιταλών: 20 νεκροί, 60 τραυματίες και 6 αιχμάλωτοι.

Οι επιθέσεις και αντεπιθέσεις συνεχίστηκαν τις επόμενες μέρες με σφοδρό βομβαρδισμό πυροβολικού και αεροπορίας. Στις 8/11 οι Ιταλοί καταφέρνουν να γίνουν κύριοι του υψώματος, αλλά και πάλι με άμεση αντεπίθεση του Ε. στρατού απωθούνται με μεγάλες απώλειες.

Στις 14/11, μετά τις αποτυχημένες προσπάθειες των Ιταλών να κάμψουν την ελληνική άμυνα στο Καλπάκι και στη Γκραμπάλα, η Μεραρχία προωθεί το 2/39 τάγμα σε επίθεση κατά του κατεχομένου από τους Ιταλούς υψώματος Τζιούφα Ράχη (υψ. 936μ) πάνω από την Αρίστη.

Στο σημείο αυτό ας παραδέσουμε μια παράγραφο από την ιστορία Στρα-

τού (σελ.20).

«... Εις το Συγκρότημα Νεγράδων, το 39^ο Σύνταγμα Πεζικού εβράδυνε να εκδηλώσει την επίθεσή του, λόγω μη εγκαίρου ανεφοδιασμού του εις πυρομαχικά. Ούτω μόλις την μεσημβρίαν της 14^{ης} ηδυνήθη να κινηθεί, περί δε το εσπέρας είχε εκδηλωθεί πρό του υψ. 936 (Τζουφαράχη), ένθα οι Ιταλοί πρόβαλαν πείσμονα αντίστασιν. Κατά τον αγώνα τούτον, το III/39 τάγμα υπέστη σοβαρωτάτας απωλείας και αντικατεστάθη κατά την νύκτα δια του 2/39 τάγματος.

Η αριστερά του Συντάγματος τούτου διλοχία του Ανεξαρτήτου Τάγματος Δελβινακίου υπό τον Ταγματάρχην Αλεβιζάτον Τζανήν κινούμενη προς Μαντριά Ντεμίρη Άνω Ραβένια, ηχημαλώτισεν ολόκληρον την ιταλικήν πυροβολαρχίαν των 65 μετά των ημιόνων όλων των τμημάτων της. Την 15ην Νοεμβρίου συνεχίσθη η κίνησις όλων των τμημάτων της Μεραρχίας. Εις το συγκρότημα Νεγράδων, το 39^ο Σύνταγμα επιτεθέν την πρωίαν δια των II/39 και III/39 Ταγμάτων, κατόρθωσεν κατόπιν επταώρου αγώνος, εξελιχθέντος εις τοιούτον εκ του συστάδην, να καταλάβει περί την μεσημβρίαν το υψ. 936 και εν συνεχεία το υψ. Κεφαλοβουλγάρα.

Η αριστερά του Συντάγματος δρώσα Διλοχία Δελβινακίου, κατέλαβε τα ανατολικώς Μαυροβούνι υψώματα. Το Συγκρότημα έσχεν κατά την ημέραν ταύτην δυο νεκρούς και δυο τραυματίας αξιωματικούς και 4 νεκρούς και 43 τραυματίας οπλίτας. Συνελήφθησαν αιχμάλωτοι 2 αξιωματικοί και 13 οπλίται και περιήλθον εις χείρας του Συγκροτήματος 5 πυροβόλα, 2 όλμοι και αφθονία πυρομαχικών.

«... Η προέλασις των τμημάτων της Μεραρχίας, συνεχίσθη και την 16^{ην} Νοεμβρίου. Εις τον τομέα Νεγράδων, το 39^ο Σύνταγμα πεζικού καταλαμβάνει κατόπιν ζωηρού αγώνος τα δυτικώς Μαυροβούνι υψώματα (Ψηλορράχη 807 υψ. και Αϊ Λιά 800 υψ.) και εν μέρει το ύψωμα Βίγλα.

Κατά τας απογευματινάς ώρας, τα αγωνιζόμενα τμήματα δέχονται αιφνιδίως επίθεσιν Ιταλικών αρμάτων, ορμηθέντων εις την περιοχίν Γεροπλατάνου, άτινα βάλλοντα δια πυροβόλων, επέφερον σημαντικάς απωλείας, μεταξύ των οποίων ήσαν και 3 νεκροί αξιωματικοί του 2/39 Λόχου. Τα άρματα βληθέντα υπό του υποστηρίζοντος το Σύνταγμα πυροβολικού, απεσύρθηκαν. Αι απώλειαι του Συν/τος κατά του αγώνα τούτον ανήλθον εις 3 αξιωματικούς και 19 οπλίτας νεκρούς και 3 αξιωματικούς και 42 οπλίτας τραυματίας, ως και 5 εξαφανισθέντας οπλίτας».

Ύστερα από τις φοβερές συγκρούσεις στα υψώματα του χωριού μας Ψηλόρραχη-Αϊ Λια-Μαρίνο καθώς και στη Βίγλα, με πολλούς νεκρούς και τραυματίες των δυο πλευρών, οι Ιταλοί υποχωρούν προς τη Ρουψιά στις 17 Νοέμβρη, αφήνοντας άφθονο πολεμικό υλικό. Τους σκοτωμένους ιταλούς έθαψαν βιαστικά και πολλοί έμειναν μισοδαμμένοι και έγιναν βορά των πεινασμένων αγριμιών και σκύλων. Με την κατάληψη της χώρας μας από τους Γερμανούς τον Απρίλη του 1941 και την συνθηκολόγηση, ο στρατός μας

υποχώρησε από την Αλβανία και οι ταπεινωμένοι Ιταλοί, με τις πλάτες των Γερμανών, έρχονται ως κατακτητές στην Ελλάδα. Από τη γέφυρα, κάτω από το χωριό μας κατασκεύασαν αμαξιτό δρόμο μέχρι το ύψωμα Τζιούφα Ράχη όπου έκαναν περιτοιχισμένο νεκροταφείο συγκεντρώνοντας εκεί τα οστά εκατοντάδων φονευθέντων Ιταλών στρατιωτών. Μετά τον πόλεμο το Ιταλικό κράτος περιμάζεψε όλα τα οστά και τα μετέφερε στην Ιταλία.

Σύμφωνα με την μαρτυρία Νίκου Χαβά, κατοίκου Μεσοβουνίου, το 1953 ήρθαν στο χωριό του Ιταλοί και αφού ξέθαψαν τα οστά των νεκρών συμπατριωτών τους, τα μετέφεραν με μικρά κιβώτια στην πατρίδα τους.

Για τους Έλληνες στρατιώτες του 39^{ου} συν/τος που έπεσαν ηρωικά στο ύψωμα Μαρίνου, πριν από

μερικά χρόνια (23/10/1980) η Νομαρχία Ιωαννίνων και η VIII Μερραρχία ανήγειραν μνημείο και κάθε χρόνο, την Κυριακή που ακολουθεί μετά τις 12 Νοέμβρη, ο Δήμος Αγρινίου πραγματοποιεί εκδήλωση μνήμης με την παρουσία των Αρχών της περιοχής και συμμετοχή κόσμου από τα κοντινά χωριά.

Η ιστορική μάχη της Βίγλας (14-17 Νοεμβρίου 1940)

Νικ. Κολόμπα Αντ/γου Ε.Α

(αναδημοσίευση από το περιοδικό «ΚΟΝΙΤΣΑ» τ. 133/2007. σελ.107)

1. Γενικά

Στην πιο ένδοξη περίοδο της νεότερης ιστορίας μας, στον Ελληνο-Ιταλικό Πόλεμο 1940-41, το ηρωικό 39^ο Σύνταγμα Ευζώνων (ΣΕ) της Αιτωλοακαρνανίας (συμπεριλαμβανόταν και η τότε επαρχία της Ευρυτανίας), δραμάτισε έναν εξαιρετικά σπουδαίο ρόλο καθ' όλη τη διάρκεια του πολέμου. Ειδικότερα, χρησιμοποιήθηκε ως δύναμη κρούσεως στην πρώτη γραμμή του μετώπου και πέρασαν με χρυσά γράμματα στις δέλτους της ιστορίας οι σθεναροί αλλά και πολυαίμακτοι αγώνες του, με πρώτη τη μάχη της Βίγλας (ή Σκοπιάς) από 14-17 Νοεμβρίου 1940.

2. Τα Προηγηθέντα της Μάχης

Από την περίοδο της ειρήνης, το 39° ΣΕ, περιλάμβανε τα I, II και III Τάγματα, είχε την έδρα του στο Μεσολόγγι, υπαγόμενο στην III Μεραρχία Πεζικού (Πατρών).

Στα πρόθυρα του πολέμου προεπιστρατεύτηκε (συμπληρώθηκε στην εμπόλεμη σύνθεση) και στις 26 Οκτωβρίου διατάχθηκε η προώθησή του από το Μεσολόγγι στην Άρτα, όπου και διατέθηκε στην VIII Μεραρχία (Ηπείρου) από την 1η Νοεμβρίου 1940.

Στη συνέχεια το 1° Τάγμα I/39) προσκολλήθηκε στον τομέα Ελευθεροχωρίου (περιοχή Παραμυθιάς), ενώ η διοίκηση του Συντάγματος και τα II/39 και III/39 Τάγματα προωθήθηκαν στον κεντρικό τομέα.

Μετά την επιτυχή έκβαση της κρίσιμης μάχης του Καλπακίου ή Γκραμπάλας (2-9 Νοεμβρίου), το Σύνταγμα με τα II/39 και III/39 Τάγματα, στο πλαίσιο της αναληφθείσης επιθετικής ενέργειας, για την απόρριψη του εχθρού εκτός συνόρων, διατάχθηκε να επιτεθεί από τις 14 Νοεμβρίου 1940 στην κατεύθυνση Γκραμπάλα ή Δραμπάλα (Υψ. 1.200)-Τζουφαράχη (Υψ. 935) - Κεφαλοβουργάρα - Βίγλα ή Σκοπιά (Υψ. 836) και να καταλάβει την Βίγλα.

Η περιοχή του πεδίου της μάχης περιλάμβανε τους κατοικημένους τόπους της Αρίστης, των Άνω Ραβενίων, του Γεροπλατάνου και των Καλυβιών, ενώ το έδαφος χαρακτηριζόταν ως ορεινό, ημιδασωμένο, διακοπτόμενο από βαθιές χαραδρώσεις, με πενιχρό οδικό δίκτυο.

Η τοποθεσία κατεχόταν ισχυρά από δυνάμεις της 23ης Ιταλικής Μεραρχίας Φερράρα και περιλάμβανε σειρά χαρακωμάτων και συρματοπλεγμάτων.

3. Διεξαγωγή Μάχης 14η Νοεμβρίου

Το Σύνταγμα εξεδήλωσε την επίθεσή του τις μεσημβρινές ώρες της ημέρας και περί την εσπέρα, ύστερα από σκληρό και αμφίρροπο αγώνα, κατόρθωσε να καταλάβει την Τζουφαράχη (Υψ. 935), την οποία "ο αντίπαλος υπερήσπιζεν απεγνωσμένος, προφανώς λόγω της ιδιαίτερης σημασίας ην ενείχεν η κατεύθυνσις αυτή δια την στήριξιν της αμυντικής του διατάξεως".

Την ημέρα αυτή (14-11-1940) έπεσαν ηρωικώς μαχόμενοι κατά την κατάληψη της Τζουφαράχης οι εξής:

α) Υπολοχαγός Χορμόβας Νικ. του Δημ. από το Γρηγόριο Ναυπακτίας, γεν. 1915

α1) Ανθ/γός Νίκας Βενιζέλος του Νικ., από το Μάνεσι Καλαβρύτων,

β) Υποδεκανέας Παπαϊωάννου Νικ. του Γρηγ. από τη Σπολάιτα Τριχωνίδος, γεν. 1915 (εξαφανίσθηκε στην Γκραμπάλα στις 14-11-40),

γ) Στρ/της Κούκας Δημ. του Γεωργ. από το Αντίρριο Ναυπακτίας, γεν. 1910.

δ) Στρ/της Μερμίγγης Ηλίας του Νικ. από την Κέδρα Ευρυτανίας, γεν. 1916. ε) Στρ/της Γωγάκης Απόστ. του Λάμπρου, από το Ραπτόπουλο Ευρυτανίας, γεν. 1916

στ) Στρ/της Γεωργόπουλος Χαρίλ. του Κων. από την Καστανιά Ευρυτα-

νίας, γεν. 1916.

ζ) Στρ/της Λάκας Ιωάν. του Αποστόλου από τον Πεντάλοφο του Μεσολογγίου, γεν. 1915 (πέθανε στο Σταθμό Επιδέσεως του 39 ΣΕ στις 14-11-40).

15η Νοεμβρίου

Το Σύνταγμα συνέχισε την επίθεσή του και κατέλαβε κατόπιν σφοδρού αγώνα το ύψωμα της Κεφαλοβουργάρας, παρά την έντονη δράση του εχθρικού πυροβολικού και της αεροπορίας. Κατά την ενέργεια αυτή "απώθησε τα εκεί ευρισκόμενα τμήματα, συλλαβόν αιχμαλώτους 73 οπλίτας και 2 αξιωματικούς του 47ου Σ.Π. της Μεραρχίας Φερράρα. Ομοίως περιήλθαν εις χείρας του 5 πολ/λα, 3 όλμοι και μέγας αριθμός πυρομαχικών".

Την ημέρα αυτήν (15-11-40), κατά την κατάληψη της Κεφαλοβουργάρας, το 39 ΣΕ είχε τους εξής νεκρούς:

α) Εφ. Λοχίας Καλύβας Βασιλ. του Αλκιβιάδη, από τον Ταξιάρχη Τριχωνίδας, γεν. 1916.

β) Στρ/της Βασιλόπουλος Κων. του Νικ. από την Ανάληψη Τριχωνίδας, γεν. 1915.

γ) Στρ/της Κολώνιας Γεώργ. του Δημ. από το Κάτω Κεράσοβο Μεσολογγίου, γεν. 1915.

δ) Στρ/της Βελέτζας Κων. του Γεωργίου από τον Άγιο Βλάσιο, γεν. 1911,

ε) Στρ/της Δημόπουλος Πέτρος του Χρήστου, από το Θέρμο Τριχωνίδας, γεν. 1911.

στ) Στρ/της Παπαιωάννου Νικ. του Δημ. από τα Αλέστια Ευρυτανίας, γεν. 1915.

16η και 17η Νοεμβρίου

Με το πρώτο φως της 16ης Νοεμβρίου το 39 ΣΕ επετέθη και πάλι προς κατάληψη του τελικού αντικειμενικού σκοπού, του υψώματος Βίγλας. "Κατόπιν σφοδράς επιδέσεως των ημετέρων κατελήφθησαν τα υψώματα Μαυροβούνι, Μαρίνος και τμήμα μόνο της Βίγλας. Κατά τον αγώνα τούτον ο εχθρός εχρησιμοποίησε και άρματα μάχης άτινα εκινήθησαν εκ της κατευθύνσεως Γεροπλατάνου και έβαλον δια πολυβόλων κατά των ημετέρων.

Τα άρματα ταύτα βληθέντα ευστόχως παρά του ημετέρου πυροβολικού απεσύρθησαν".

Τα μεσάνυχτα 16/17 το Σύνταγμα υπήχθη υπό διοίκηση της ΙΙ Μεραρχίας και συνεχίζοντας την επίθεσή του την 17η Νοεμβρίου, ολοκλήρωσε την κατάληψη του υψώματος Βίγλας και προωδήθηκε βορειότερα.

Κατά την κατάληψη, του κυρίως υψώματος Βίγλας στις 16 και 17/11-40, έπεσαν οι κάτωδι:

α) Εφ. Ανθ/γός Τσίγκας Ανδρέας του Σπύρ, από το Παναιτώλιο Τριχωνίδας, γεν. 1915.

β) Εφ. Ανθ/γός Μπουρτσάλας Δημ. του Γεωργίου, από το Πέρκο Ναυπακτίας, γεν. 1912.

γ) Εφ. Ανθ/γός Στεργιάκος Ευθυμ. του Δημ., από τον Προυσό Ευρυτα-

νίας, γεν. 1912.

δ) Εφ. Λοχίας Παπασπύρου Δημ. του Γεωργ., από το Βασιλόπουλο Ξηρομέρου, γεν. 1911.

ε) Εφ. Δεκανέας Παπαντώνης Χαρίλ. του Κών/νου, από τη Λυσιμαχία Μεσολογγίου, γεν. 1915.

στ) Εφ. Δεκανέας Ασημάκης Αλέξ. του Ντούλα, από την Περδικόβρυση Ναυπακτίας, γεν. 1913.

ζ) Στρ/της Παξημαδέλος Κυριάκος του Δημ. από το Μεσολόγγι, γεν. 1911.

η) Στρ/της Στραβοδήμος Αλέξ. του Περικλή από τα Κρουνέρια Ναυπακτίας, γεν. 1915.

θ) Στρ/της Στρατόπουλος Σπυρ. του Κων. από το Λιθοβούνι Μεσολογγίου, γεν. 1915.

ι) Στρ/της Προβίδας Γεωργ. του Αναστ., από την Κοκκινόβρυση Τριχωνίδας, γεν. 1916.

ια) Στρ/της Πολύζος Χρήστος του Νικ., από τη Ματαράγκα Μεσολογγίου, γεν. 1916.

ιβ) Στρ/της Πεινασμένος Ευθ. του Ιωάννου από τον Άγιο Ηλία Μεσολογγίου, γεν. 1915.

ιγ) Στρ/της Κάλτσας Αθαν., του Δημ, από το Αγγελόκαστρο Μεσολογγίου, γεν. 1915.

ιδ) Στρ/της Καραγιάννης Αριστομένης ή Αριστείδης του Αθαν., από το Διασελάκι Πλατάνου Ναυπακτίας, γεν. 1915.

ιε) Στρ/της Καραγιάννης Νικόλαος από το Πέρκο Ναυπακτίας, γεν. 1917 (εξαφανίσθηκε στο ύψωμα Βίγλα στις 16-11-40).

ιστ) Στρ/της Ζάκας Σωτ. του Αριστ., από τη Φαμίλα Ναυπακτίας, γεν. 1915.

ιζ) Στρ/της Καλιακμάνης ή Καλακμάνης Ιωαν. Του Δημ., από τη Σπαρτιά - Τριχωνίδας, γεν. 1916 (εξαφανίσθηκε στο ύψωμα Βίγλα στις 16-11-40).

ιη) Στρ/της Καλογεράς Δημ. Του Κων., από τη Σπαρτιά Τριχωνίδας, γεν. 1916.

ιθ) Στρ/της Ξηρός Φωτ. του Κων., από το Μεσολόγγι, γεν. 1911.

κ) Στρ/της Λάμπρος Αθαν. του Κων., από τη Στράνωμα Ναυπακτίας, γεν. 1915.

κα) Στρ/της Παπανικολάου Ελευθ. του Θωμά από το Αγρίνιο, γεν. 1918.

κβ) Στρ/της Παπανικολάου Κων. του Νικ. Από την Αμβρακία Τριχωνίδας, γεν. 1911.

κγ) Στρ/της Μπλάνης Βασ. του Θεοδώρου, από το Παναιτώλιο Τριχωνίδας, γεν. 1911.

κδ) Στρ/της Τσόλκας Χρήστος του Νικ. Από τα Σταμνά Μεσολογγίου, γεν. 1914.

κε) Στρ/της Χασάπης Ιωάν. του Ανδρέα, από την Κάτω Μακρυνού Μεσολογγίου, γεν. 1914 (εξαφανίσθηκε στο ύψωμα Βίγλα στις 16 -11-40).

Επίσης στην τριήμερη μάχη της Βίγλας τραυματίσθηκαν σοβαρά και

υπέκυψαν αργότερα σε υγειονομικά κέντρα οι εξής:

α) Στρ/της Αποστολόπουλος Σπυρ. του Χρ., από το Γαλατά Μεσολογγίου, γεν. 1918. (Στρ. Νοσ. Ιωαννίνων 21/11/1940).

β) Στρ/της Γκρίζης Κων/νος του Δημ., από την Καταβόθρα Ευρυτανίας, γεν. 1912 (Νοσ. Διακομιδής ΕΕΣ Άρτας στις 04/01/1941).

γ) Στρ/της Ταλαγάνης Αθαν. του Σπ., από Αργυρό Πηγάδι Τριχωνίδας, γεν. 1916. (Στρ. Νοσ. Ιωαννίνων 27/11/1940).

δ) Στρ/της Χασάνης Δημ. Του Κων., από Ελατόβρυση Ναυπακτίας, γεν. 1915 Στρ. Νοσ. Αθηνών στις 30/11/1940).

Επίλογος

Έτσι έληξε νικηφόρα για τα Ελληνικά όπλα η 4ήμερη μάχη της Βίγλας (14-17/11/1940) χάρη στις σθεναρές προσπάθειες του ένδοξου 39ου Συντάγματος Ευζώνων, η οποία αποτέλεσε την απαρχή των επιθετικών μας ενεργειών στον τομέα της Ηπείρου και συνετέλεσε στην εκδίωξη των Ιταλών μετά από λίγες μέρες από το Εθνικό μας έδαφος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Εκδόσεις της Δ/νσεως Ιστορίας Στρατού

ΓΕΣ Αρχεία της Δ/νσεως Ιστορίας Στρατού ΓΕΣ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων ΓΕΣ.

Αφήγησεις κατοίκων

Τα χαράματα της 28^{ης} Οκτωβρίου 1940 άρχισε η επίθεση των Μουσολινικών στρατευμάτων στα ελληνοαλβανικά σύνορα. Στο άκουσμα “έρχονται οι Ιταλοί” οι κάτοικοι του χωριού μας πανικοβλήθηκαν.

Όσοι φάνηκαν πιο ψύχραιμοι έκρυψαν όπως-όπως διάφορα οικιακά σκεύη, ρούχα, τρόφιμα και παίρνοντας τα γιδοπρόβατά τους τράβηξαν για τα Ζαγοροχώρια. Οι πιο πολλοί έφυγαν αφήνοντας το βιός τους στο έλεος των επιδρομέων και των κάθε λογής πλιατσικολόγων.

«... Με την κήρυξη του πολέμου εμείς οι κτηνοτρόφοι πήραμε τα κοπάδια μας και ανεβήκαμε προς το Ζαγόρι για να σώσουμε το βιό μας. Δεν είχαμε τίποτε άλλο μ'αυτό ζούσαμε. Υποφέραμε κι εμείς και τα ζωντανά μας για είκοσι μέρες ώσπου υποχώρησαν οι Ιταλοί και γυρίσαμε στο χωριό που το βρήκαμε άνω κάτω...» (Κων /νος Μεντής)

«... Μόλις ανακοινώθηκε στο χωριό ότι έρχονται οι Ιταλοί, ο πατέρας μου πήρε τα πρόβατά μας, τ' αντάμωσε με το κοπάδι του Ντίνα Μεντή και όλοι μαζί φύγαμε βιαστικά για τη Βίτσα περιμένοντας με αγωνία να νικήσουν οι δικοί μας. Ευτυχώς μετά από τρεις βδομάδες οι Ιταλοί έφυγαν κακήν κακώς και έτσι γυρίσαμε στο χωριό, βρίσκοντας το σπίτι ρημαγμένο. Χάσαμε τα πάντα ευτυχώς που γλιτώσαμε τα πρόβατα...» (Μαρίκα Τούφα-Στεφάνου)

«Εγώ με τη γιαγιά μου ακολουθήσαμε τους άλλους χωριανούς και μετά από πορεία ωρών φτάσαμε στο Μονοδένδρι. Εκεί είχε μαζευτεί πολύς κόσμος από το χωριό μας και τα γύρω χωριά και δε βρήκαμε πού να μείνουμε. Τότε

αποφάσισε η γιαγιά μου να πάμε στη Βίτσα όπου βρήκαμε και τον αδερφό μου Γιώργο που ήταν φαντάρος. Μας εξοικονόμησε κουραμάνες και άλλα τρόφιμα γιατί φεύγοντας βιαστικά από το χωριό δεν προκάναμε να πάρουμε τίποτε με τον πανικό που είχαμε...» (Αγαθή Χατζή - Καραμπότσου)

...Μερικοί άνδρες ήταν επιστρατευμένοι και έλλειπαν, άλλοι βρίσκονταν στο ταξίδι και την πλειοψηφία των κατοίκων αποτελούσαν τα γυναικόπαιδα.

Πήραν, λοιπόν, ό,τι μπορούσαν και με βαριά καρδιά βρέθηκαν στα χωριά Βίτσα, Μονοδένδρι, Πάπιγκο και απ' εκεί παρακολουθούσαν με αγωνία την εξέλιξη της κατάστασης, ζητιανεύοντας μια μπουκιά ψωμί.

Στο χωριό είχαν μείνει μερικές γριές μονάχα, υπολογίζοντας, πως λόγω ηλικίας, δεν θα τις πείραζαν οι Ιταλοί. Μετά από μερικές μέρες, αφού αναχαιτίστηκαν οι Ιταλοί στο Καλπάκι και την Γκραμπάλα, ο ελληνικός στρατός πέρασε στην αντεπίθεση και το χωριό μας ελευθερώθηκε.

Ο κόσμος, που περίμενε ανυπόμονα, γύρισε αμέσως στο χωριό το οποίο παρουσίαζε τραγική κατάσταση. Όλα τα ζώα (βόδια, γιδοπρόβατα) που άφησαν, καθώς έφυγαν τρομαγμένοι οι περισσότεροι κάτοικοι, είχαν αρπαχθεί ή σφάχτηκαν και μόνο τα κέρατα απόμειναν σκόρπια δω κι εκεί στα σοκάκια.

Τα νοικοκυριά λεηλατήθηκαν από τον εχθρό και τους πλιατσικολόγους Αλβανούς, αλλά και από ντόπιους ακόμα που είχαν επιστρέψει γρηγορότερα από τους άλλους.

Γραμμόφωνα, ραπτομηχανές, δίκαννα, έπιπλα, ρούχα, καζάνια, εργαλεία κ.α λεηλατήθηκαν.

Εκείνον τον καιρό, στις παραμονές του χειμώνα, τα σπίτια ήταν γεμάτα με τη θερινή σοδειά για το ξεχειμώνιασμα και οι κάτοικοι γυρίζοντας στα σπίτια τους έκλαιγαν κι οδύρονταν για το κακό που τους είχε βρει.

Σκοτωμένοι Έλληνες και Ιταλοί από τις τελευταίες μάχες κείτονταν εδώ και εκεί πυρομαχικά κάθε είδους (οβίδες, σφαίρες, χειροβομβίδες, όπλα κ.α) ήταν σκόρπια σε όλη την περιοχή.

Στο χωριό μας οι Ιταλοί ήρθαν από το Πωγώνι (Δρυμάδες) και τα μεγάλα μουλάρια που είχαν μαζί τους, από την έλλειψη ζωοτροφών, ξεφλούδισαν τα οπωροφόρα δέντρα.

Ο χειμώνας έβρισκε τους κατοίκους του χωριού μας σε κατάσταση πείνας και δυστυχίας, ενώ ο πόλεμος συνεχιζόταν στα βουνά της Αλβανίας.

(Αναμνήσεις ενός τετράχρονου παιδιού εκείνης της εποχής).

Στο χωριό μας που βρίσκεται ακριβώς απέναντι από την αιματωβαμμένη Γκραμπάλα, η είδηση για την κήρυξη του πολέμου από την Ιταλία, έγινε γνωστή με το Κοινοτικό τηλέφωνο το πρωί της 28ης Οκτωβρίου. Ραδιόφωνο δεν είχε κανένας εκείνον τον καιρό.

Στην αρχή ο κόσμος μούδιασε και δεν ήξερε τι να κάνει. Κανένας δεν

μπορούσε να προβλέψει αν οι Ιταλοί θ' αναχαιτίζονταν στα σύνορα απ' τους δικούς μας ή θα προχωρούσαν σε βάθος, οπότε θα 'πέφτε στα χέρια τους και το χωριό μας, μαζί με τ' άλλα κοντινά χωριά. Από τα σύνορα, σαν μακρινές μπουμπουναριές, έφτανε ο απόηχος των οβίδων και το βράδυ ειδοποιήθηκαν όλοι να βάλουν κουβέρτες στα παράθυρα για συσκότιση, μην έχουμε βομβαρδισμό από τα ιταλικά αεροπλάνα.

Ο πατέρας μου, της κλάσης του 1930, είχε επιστρατευτεί και βρισκόταν στην πρώτη γραμμή. Η μάνα μου με δύο παιδιά, εμένα τεσσάρων ετών και την αδερφή μου μωρό χρονιάρικο, τάχε χαμένα και δεν ήξερε τι να κάνει. Χαράματα έρχεται ο παππούς μου στο σπίτι και ξεσηκώνει άρον άρον τη μάνα μου. «Γρήγορα παρ' τα παιδιά και πάμε για το Πάπιγκο, έρχονται οι Ιταλοί». Δεν υπήρχε άλλη διέξοδος. Σαμαρώνει γρήγορα το άλογό μας, το Γρίβα, γεμίζει το σακούλι με δυο ψωμιά που βρέθηκαν εκείνη την ώρα στο σπίτι και το κρεμάει στο σαμάρι, φορτώνει μια βελέντζα από το προικιό της και μαζί με τον παππού, τα αδέρφια της και άλλους χωριανούς, ξεκινάμε για το Πάπιγκο. Αυτό το χωριό ήταν απομονωμένο πάνω στα βουνά και δεν κινδύνευε από τους Ιταλούς. Πάνω στ' άλογο η μάνα μου κρατάει αγκαλιά την αδερφούλα μου κι εγώ σκαρφαλωμένος στα καπούλια σφίγγω γερά το "σκαρβέλι" του σαμαριού και ακολουθούμε τους άλλους που ταχύνουν το βήμα τους για την προσφυγιά. Το σπίτι έμεινε έρημο, μ' όλα τα υπάρχοντά μας: τα προικιά της μάνας μου, τα γεννήματα στα αμπάρια, τα τυριά στο κελάρι, το γραμμόφωνο στο κομοδίνο, το κυνηγητικό δίκαννο του πατέρα μου κρεμασμένο στον τοίχο και όλα τα πράγματα που έχει κάθε σπίτι, από ρούχα μέχρι μαγειρικά σκευή. Και δεν έφτανε αυτό, πάνω στον πανικό και τη βιασύνη, άφησε η μάνα μου το βόδι και τα γίδια στο κατώι, λες και θα ματαγύριζε σε λίγο.

Τέτοιες ώρες για μια μάνα το πιο πολύτιμο είναι τα παιδιά της. Πολλοί, ενεργώντας πιο ψύχραιμα, πήραν τα ζωντανά τους και βάδισαν προς το Ζαγόρι όπου και τα γλίτωσαν. Σε λίγο έφτασαν οι Ιταλοί και βρήκαν το χωριό σχεδόν έρημο· μόνο καναδυό γερόντια είχαν μείνει, λογαριάζοντας πως δε θα πάδαιναν τίποτε από τους Ιταλούς. Μετά από τέσσερις ώρες πορεία, έφτασε το καραβάνι με πεζούς και καβαλάρηδες στο Πάπιγκο. Άλλοι χωριανοί ανέβηκαν προς Βίτσα, Μονοδέντρι κ. α. Στο Πάπιγκο, μας στοίβαξαν σ' ένα μεγάλο σπίτι, όπως όπως και όταν σε λίγες μέρες σώθηκε το ψωμί, άρχισαν οι πεινασμένοι χωριανοί το διακόνι. Οι Παπιγκιώτες μας φίλεψαν με ψωμί, πατάτες, λάχανα κι έτσι "ξεγελούσε" ο κόσμος την πείνα του.

Από το Πάπιγκο αγναντεύαμε προς το χωριό μας και κατά τη Γκραμπάλα όπου καίγονταν το πελεκούδι. Τα κανόνια δε σταματούσαν το μπουμπουνητό τους και όλος ο κόσμος ζούσε με το φόβο, μήπως οι δικοί μας λυγίσουν από τη φοβερή πίεση των Ιταλών.

Βέβαια εγώ (τεσσάρων χρονών) δεν μπορούσα να συνειδητοποιήσω την κατάσταση, αλλά χαράχτηκε στη μνήμη μου το λυπημένο βλέμμα της μά-

νας μου και η αγωνία των μεγάλων που δεν ξεκολλούσαν απ' το αγνάντι όλη μέρα.

Στο μεταξύ ο καιρός αγρίευε. Έβρεχε συχνά κι έκανε και κρύο. Ύστερα από μερικές βδομάδες, οι δικοί μας ενισχύθηκαν, ανασυντάχτηκαν και μετά από επιθέσεις και αντεπιθέσεις στο Καλπάκι και στη Γκραμπάλα, πήραν "φαλάγγι" τους Ιταλούς και τους απώθησαν προς τα σύνορα.

Η μάνα μου και όλοι οι άλλοι, που ανυπομονούσαν να γυρίσουν στο χωριό, μόλις πληροφορήθηκαν ότι οι Ιταλοί υποχωρούν, άφησαν το Πάπιγκο και πήραν το δρόμο του γυρισμού. Όταν περάσαμε τον εθνικό δρόμο (Γιάννινα - Κόνιτσα) που βρίσκεται κάτω από το χωριό μας, αντικρίσαμε τον πρώτο νεκρό στρατιώτη, ξαπλωμένο ανάσκελα σε μια χωραφιά. Φοβήθηκα καθώς τον είδα αγριωπό και μαυρομελανιασμένο· πρώτη φορά έβλεπα πεθαμένο.

Λίγο πιο έξω από το χωριό - δίπλα στο δρόμο - είδαμε δυο άλλους νεκρούς. Αυτοί ήταν Ιταλοί, όπως διαπίστωσαν οι μεγάλοι από τη σκούρα στολή τους. Εδώ κι εκεί, ο τόπος ήταν γεμάτος κάσες με σφαίρες γυαλιστερές και χειροβομβίδες κατακόκκινες σαν κούκλες ζηλευτές. Φτάνοντας στο σπίτι μας, μας υποδέχτηκε η γάτα, το μόνο ζωντανό που είχε απομείνει. Το βόδι, τα γίδια, οι κότες είχαν φαγωθεί από τους Ιταλούς που είχαν κάνει το χωριό μας χώρο συγκέντρωσης για τις επιθέσεις τους απέναντι στο ύψωμα της Γκραμπάλας.

Το σπίτι είχε λεηλατηθεί άγρια από τους πλιατσικολόγους Αρβανίτες που ακολουθούσαν τα Ιταλικά στρατεύματα. Τρόφιμα, ρούχα οικιακά σκεύη, μας τα πήραν όλα. Όσοι είχαν προλάβει κι έκρυψαν ή πήραν μαζί τους κάποια πράγματα, τα γλίτωσαν, οι υπόλοιποι έκλαιγαν το χάλι τους. Ήταν σαν νά'χε χτυπήσει το χωριό μας φοβερή θεομηνία και οι χωριανοί θα αναγκάζονταν ν' αρχίσουν το νοικοκυριό τους από το άλφα, που λένε.

Πιο δυσάρεστες συνέπειες είχαν τα σπίτια που οι προστάτες τους ήταν επιστρατευμένοι και πολεμούσαν τον εισβολέα.

Στο χωριό, ο ένας συγγενής βοηθούσε τον άλλο, όσο μπορούσε για να περάσουν τις δύσκολες στιγμές. Οι μάχες συνεχίζονταν στην Αλβανία, όπου οι Στρατός μας σκαπέτησε τους Ιταλούς και τους κυνηγούσε στα χιονισμένα βουνά. Ο χειμώνας ήρθε εκείνη τη χρονιά απειλητικός, με παγωνιές και χιόνια. Για την οικογένειά μας ήταν φοβερός, γιατί στην καταστροφή από τους πλιατσικολόγους προστέθηκε και ο τραυματισμός του πατέρα μου.

Σε λίγο ακολούθησε η Κατοχή με τη φοβερή πείνα. Για να επιζήσουμε - μικροί, μεγάλοι - φάγαμε κριθάρι, ρόβι, βελανίδια, παλιουρόσπορο και ό,τι μπορεί κανείς να φανταστεί, αλλά αυτά είναι μια άλλη ιστορία...

Το παραπάνω είναι μερικές αναμνήσεις που κράτησε η παιδική μου μνήμη από εκείνη τη μαύρη εποχή του πολέμου 1940. Ίσως στα παιδιά μας, τούτα να φαίνονται σαν ένα παραμύδι. Εύχομαι να γεράσουν μ' αυτό το παραμύδι, ας μην το δουν στην πραγματικότητα ποτέ τους, όπως το ζήσαμε εμείς οι μεγαλύτεροι!..

Ζωντανός από σύμπτωση

Ο πατέρας μου Πανταζής ήταν το ένατο από τα δέκα παιδιά που έκανε η γιαγιά μου. Γεννήθηκε το 1909 και έμαθε το επάγγελμα του ξυλουργού. Το 1939 δούλεψε στα οχυρωματικά έργα, στο Ρούπελ (ελληνοβουλγαρικά σύνορα) όπου πήγαινε από Μέρτζιανη-Κορυτσά-Θεσ/νίκη και το καλοκαίρι του 1940 επιστρατεύτηκε για άλλη μια φορά στην ηρωική 8η Μεραρχία που διοικούσε ο Χ. Κατσιμήτρος.

Με την κήρυξη του πολέμου τον Οκτώβρη του 1940 βρέθηκε στην πρώτη γραμμή, πολεμώντας τους Ιταλούς του Μουσολίνι στο Καλπάκι.

Όταν το δεύτερο δεκαήμερο του Νοέμβρη, οι δικοί μας πήραν φαλάγγι τους Ιταλούς σταμάτησε για λίγο η μονάδα του στη λίμνη Ζαραβίνας.

Σαν κάτι να προαισθανόταν, ζήτησε άδεια μερικών ωρών από τη διοίκηση για να επισκεφτεί στο χωριό τη γυναίκα του και τα δυο παιδιά του (ενός και τεσσάρων ετών).

Σε συνθήκες πολέμου ήταν δύσκολο να δοθεί άδεια, αφού συνεχιζόταν το κυνηγητό των Ιταλών, έτσι μετά την άρνηση του διοικητή αποφάσισε να πάρει άδεια "από τη σημαία".

Μετά από δίωρη πορεία έφτασε λαχανιασμένος στο χωριό, αλλά λίγο αργότερα, μόλις έγινε αντιληπτή η απουσία του δόθηκε εντολή στη χωροφυλακή Δολιανών να τον συλλάβουν κι έστειλαν έναν χωροφύλακα (Άγγελο τον έλεγαν) στο χωριό.

Ο πατέρας μου τότε έκανε το εξής τέχνασμα: Είπε στο χωροφύλακα να περιμένει για λίγο, πίνοντας ένα καφεδάκι, όσο να ντυθεί εκείνος. Βγαίνοντας από το δωμάτιο, κλείνει μέσα το χωροφύλακα και ζητώντας του συγγνώμη αποχαιρετάει την οικογένεια, λέγοντας στη μάνα μου να ανοίξει την πόρτα σε μια ώρα. Έπειτα "βάζοντας φτερά" στα πόδια του φτάνει τρέχοντας στη μονάδα του.

Η δ/ση δείχνοντας κατανόηση δεν τον τιμώρησε και προχώρησε για τα σύνορα.

Στο ύψωμα του Αϊ Θανάση, πάνω από το χωριό Καστάνιανη οι Ιταλοί προβάλλουν σθεναρή αντίσταση, αλλά και το πείσμα, των δικών μας είναι μεγάλο. Με θυελλώδη έφοδο το ύψωμα πέφτει στα χέρια του ελληνικού στρατού.

Ο πατέρας μου όμως, δεν πρόλαβε να χαρεί τη νίκη. Καθώς ορμούσε με την ομάδα του, προτού να φτάσει καλά καλά στην κορυφή, τον βρίσκει μια σφαίρα στο στήθος και πέφτει αιμόφυρτος. Τον πήραν οι τραυματιοφορείς

για το πρόχειρο χειρουργείο που ήταν στα μετόπισθεν κι εκεί διαπιστώθηκε ότι ήταν ζωντανός, αλλά βαριά πληγωμένος.

Τι είχε συμβεί;

Η ιταλική σφαίρα βρήκε το ρολόι με τα δυο καπάκια στην τσέπη του χιτωνίου χωρίς να προχωρήσει μέσα.

Το ρολόι έγινε θρύψαλα και το χτύπημα ήταν πολύ δυνατό. Τρεις μήνες έκανε ο πατέρας μου να συνέλθει. Το γεγονός έκανε εντύπωση και κάποιοι κάτοικοι της Καστάνιανης το θυμόνταν ως το 2005 που επισκέφτηκα το χωριό.

Στους πολέμους και γενικά στη ζωή συμβαίνουν οι πιο παράξενες συμπτώσεις, γι' αυτό περιέγραψα κι εγώ αυτό το γεγονός.

Η ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΕΙΣΒΟΛΗ - ΚΑΤΟΧΗ - ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ

Με την άτακτη υποχώρηση των Ιταλών προς την Αλβανία, οι κάτοικοι του χωριού μας επέστρεψαν αμέσως, αλλά οι καταστροφές που έπαθαν τα νοικοκυριά τους βύθισε τον κόσμο σε ανείπωτη δυστυχία και πέρασαν “μαύρο” χειμώνα. Στο μεταξύ ο Γερμανός δικτάτορας Χίτλερ βλέποντας τη δεινή κατάσταση που βρισκόταν ο ομογάλακτος σύντροφός του Μουσολίνι, έστειλε τα στρατεύματά του στα Βαλκάνια και αφού κατέλαβαν τη Γιουγκοσλαβία, όρμησαν στη χώρα μας από το Βορρά.

Θωρακισμένες μεραρχίες Ες Ες “Αδόλφος Χίτλερ”, από την περιοχή Μοναστηρίου εισβάλλουν στην Μακεδονία, αναγκάζουν ελληνικά και Αγγλικά στρατεύματα να υποχωρήσουν και στις 18 Απριλίου μπαίνουν στα Γρεβενά.

Ήδη ο δικτάτορας Μεταξάς είχε πεθάνει στις 29 Γενάρη του 1941, αναλαμβάνει Πρωθυπουργός ο Κορυτζής, ο οποίος αυτοκτονεί στις 18 Απριλίου και οι στρατηγοί “καθαίνουν” τον Παπάγο και στη θέση του βάζουν το στρατηγό Τσολάκογλου ο οποίος αρχίζει διαπραγματεύσεις με το δ/τή της μεραρχίας Ες Ες Σεπ Ντίντριχ στο Βοτονόσι και διορίζεται από τους Γερμανούς κατοχικός πρωθυπουργός.

Μετά τη συμφωνία παράδοσης του ελληνικού Στρατού που κάνει ο Τσολάκογλου, έρχονται οι νικημένοι Ιταλοί ... ως κατακτητές και μοιράζονται με τους συνεταίρους τους Γερμανούς την κατακτημένη Ελλάδα. Στη δική μας περιοχή κάνουν κουμάντο πια οι Ιταλοί που τοποθετούν φρουρές σε χωριά και επίκαιρα σημεία (γεφύρια κ.λ.π.).

Ο Τσουδερός με την κυβέρνηση και το Βασιλιά, παίρνοντας και το θησαυροφυλάκιο μαζί τους, πηγαίνουν στο Κάιρο όπου βρίσκουν ασφάλεια υπό την προστασία της Αγγλίας. Μετά τη συνθηκολόγηση και παράδοση του ελληνικού στρατού, γύρισαν στο χωριό μας όσοι είχαν επιστρατευτεί και έπεσαν όλοι με τα μούτρα στον αγώνα για επιβίωση. Αυτοί που είχαν φορτηγά ζώα, άρχισαν ταξίδια από το χωριό, παρέες-παρέες ολόκληρα καραβάνια,

προς το Τσάμικο για λάδι, αλάτι, σαπούνι κι απ' εκεί, περνώντας ανάμεσα από τις ιταλοκρατούμενες περιοχές, έφταναν ως τη Δυτ. Μακεδονία (Πτολεμαΐδα) για να τ' ανταλλάξουν με σιτάρι. Έφερναν στο χωριό το μισό φόρτωμα να ταΐσουν τις οικογένειες και το υπόλοιπο, ξανά στο Τσάμικο για ανταλλαγή...

Σε ένα τέτοιο ταξίδι, όπως μου αφηγήθηκε ο θείος μου Κώστας Χασιώτης, συνέβηκε το εξής: Μετά από κοπιαστικό ταξίδι με τον πατέρα μου από το Τσάμικο προς Πτολεμαΐδα, νύχτωσαν στη Νεάπολη όπου κάποιος προθυμοποιήθηκε με αμοιβή λίγο λάδι να τους φιλοξενήσει ώσπου να ξημερώσει. Απ' εκεί έφτασαν στην Πτολεμαΐδα όπου έγινε η ανταλλαγή με σιτάρι.

Δεν πρόλαβαν να βγουν από την πόλη κατά την επιστροφή και άνθρωποι της Οργάνωσης του ΕΑΜ, μ' αυτούς που είχαν πάρει το λάδι, τους σταμάτησαν με την απειλή ότι θα τους οδηγήσουν, για απάτη, στο Λαϊκό Δικαστήριο.

Τί είχε συμβεί; Ο "καλός" πατριώτης, που τους είχε φιλοξενήσει στη Νεάπολη, είχε αδειάσει το μισό λάδι από τα δοχεία συμπληρώνοντάς τα με νερό, χωρίς οι φιλοξενούμενοι να το αντιληφτούν και εν άγνοια τους έκαναν την ανταλλαγή.

Άνθρωποι της Οργάνωσης συνόδεψαν τους "αγωγιάτες" ως τη Νεάπολη, βρήκαν το δράστη και λύθηκε το ζήτημα χωρίς συνέπειες για τον πατέρα μου και το θείο Κώστα...

Αυτά τα ταξίδια όμως ήταν πάρα πολύ επικίνδυνα γιατί δεν υπήρχε μόνο ο φόβος από τους Ιταλούς - αυτούς του απόφευγαν παρακάμπτοντας τα "πόστα μπλόκα" - αλλά και από κάποιους ασυνείδητους Αλβανοτσάμηδες ή "Έλληνες" που παραμόνευαν στα περάσματα με γκράδες ή μανλινχέρ και λήστευαν τους ταλαίπωρους αγωγιάτες. Τέτοια περιστατικά έγιναν αρκετά και ηπήρξαν και περιπτώσεις σκοτωμού, όπως έγινε με τους Μεσοβουνιώτες Νίκο και Πασχάλη Κωστόπουλο που τους λήστεψαν και τους σκότωσαν στο Τσάμικο, ρίχνοντάς τους μέσα σ' ένα πηγάδι. Οι πόλεμοι φέρουν την εξαθλίωση των ανθρώπων και η εξαθλίωση, την εξαχρείωση και τον παραμερισμό της ηθικής.

Από την πείνα, που με την επίταξη των τροφίμων από τις Αρχές κατοχής έγινε εντονότερη, πολλοί αναγκάζονταν να πουλήσουν ό,τι είχαν και δεν είχαν, αντί "πινακίου φακής". Έτσι, πουλήθηκαν ραπτομηχανές για μια κότα ή πιάνο για μερικές οκάδες καλαμπόκι κ.λ.π. Όσοι είχαν κάποια "ρίζα" στα χωριά γύρισαν και άρχισαν να καλλιεργούν τη γη μέχρι και τις πιο άγονες ραχούλες. Αυτό έγινε και στο χωριό μας. Απ' το πρωί ως το βράδυ, σωστό μαλισσολόι ο κόσμος, όργωνε, έσπερνε, θέριζε και κάμπος, λόγγος και ραχούλες άλλαξαν όψη.

Τότε ήταν που το χωριό μας έκανε και μερικούς γαμπρούς από τα Γιάννινα (Καραβατιά). (Γεωργ. Αλευράς, Νικ. Καππάς, Στ. Μπάης, Αθαν. Κρακτής).

Όσπου να βάλουν την πρώτη σοδειά στ' αμπάρια οι χωριανοί, έφαγαν ψωμί από γκόρτσα, ρόβι, βελανίδια και ό,τι φανταστεί κανείς. Οι πιο τυχεροί ήταν όσοι έφαγαν μπομπότα, βρώμη, κριθάρι.

Οι κατοχικές συνθήκες πείνας, κλεψιάς, ληστείας, βιασμών, ξυλοδαρμών, από Ιταλούς και ντόπιους συνεργάτες τους, δημιούργησαν στην περιοχή μας (όπως και σε όλη την Ελλάδα) μια κατάσταση δραματική για το λαό. Η ηθική κατάπτωση των ανθρώπων από μέρα σε μέρα μεγάλωνε και η ζωή έχανε την αξία της. Κανένας δεν ήταν σίγουρος για το ξημέρωμα της άλλης μέρας. Παντού επικρατούσε ο φόβος, η ανασφάλεια και η απόγνωση.

Τα προπολεμικά κόμματα έπεσαν σε αδράνεια με τη φυγή Τσουδερού και Βασιλιά στο Κάϊρο και οι παλαιοκομματικοί ηγέτες λούφαξαν περιμένοντας την απελευθέρωση από τους ξένους. Ο πληθωρισμός ανέβηκε σε δυσθεώρητα ύψη, η μαύρη αγορά οργίαζε και για μια οκά ψωμί έπρεπε να δώσεις ένα σακούλι χαρτονομίσματα...

Σε τέτοιες δύσκολες περιπτώσεις οι λαοί επιζητούν τη λύτρωση από κάποιον Μεσσία. Στη χώρα μας ως Μεσσίας εμφανίστηκε το Ε.Α.Μ (Εθνικό-Απελευθερωτικό Μέτωπο) που έγινε πόλος έλξης της πλειοψηφίας του λαού! Και στην περιοχή μας, άνθρωποι που είχαν κυνηγηθεί από το καθεστώς του Μεταξά, ξεχύθηκαν σε πόλεις και χωριά όπου με άλλους φωτισμένους αγωνιστές, ζωντανεύοντας τους ήρωες του 1821, ξεσήκωσαν το λαό.

Δημιουργήθηκαν οι πρώτες οργανώσεις οι οποίες σε λίγο χρόνο γιγαντώθηκαν κι έγιναν χιονοστιβάδα ακατανίκητη.

Στο χωριό μας οι πρώτοι που βοήθησαν στο ξεκίνημα της Οργάνωσης ήταν ο Μιχάλης Οικονόμου (Μιχόπαπας)-"Μπάμπας", δάσκαλος από το Βασιλικό, οι Θωμάς Δέρβος και Χριστοφ. Στούπης, δάσκαλοι από τη Βήσσανη, καθώς και ο Χαρ. Σαμαράς από Α. Ραβένια.

Σιγά σιγά η Οργάνωση αγκάλιασε τους περισσότερους κατοίκους του χωριού, άνδρες και γυναίκες. Οι λέξεις, αποκέντρωση, αυτοδιοίκηση, λαϊκή εξουσία, για πρώτη φορά στα χρονικά του Ελληνικού Κράτους ταυτίστηκαν με το νόημά τους. Στο χωριό - όπως και σε όλα τ' άλλα - το Λαϊκό Συμβούλιο έπαιρνε αποφάσεις για όλα τα ζητήματα που αφορούσαν την Κοινότητα με τρόπο που ανταποκρινόταν στη λογική και δίκαιη επίλυσή τους. Υπήρχε ο Υπεύθυνος του Ε.Α.Μ, του Ε.Λ.Α.Σ, της Ε.Π.Ο.Ν και το Λαϊκό δικαστήριο που απαρτιζόταν από καλούς νοικοκυραίους οι οποίοι ασχολούνταν με τις υποθέσεις του χωριού, δηλαδή μικροκλοπές, μικροδιαφορές κ.α. Η πρώτη του φροντίδα ήταν ο συμβιβασμός των αντιδίκων και αυτό ένωνε τους χωριανούς αντί να τους χωρίζει και να διαιωνίζει τα μίσση και τα πάθη μεταξύ τους.

Για σοβαρά αδικήματα, που ευτυχώς στο χωριό μας δεν είχαμε, οι παραβάτες δικάζονταν από κανονικά δικαστήρια με δικαστικούς κ.λ.π. στη Βήσσανη.

Αργότερα με την εμφάνιση του Ζέρβα μια μικρή μερίδα χωριανών οργα-